

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину 12 еор.
на пола године 6 „
на четврт године 3 „
на један месец дана 1 „
за Србију:
(у сребру)
за годину 120 гроша, на пола године 60 гроша,
а на четврт године 30 гроша чарш.

ЗАСТАВА.

О Г Л А С И
рачунају се по количини врста или жеова
које заузимају из оваких ситних петит слова
и за сваку врсту плаћа се увек по 6 пољчића
а за жиг сваки пут башка по 30 новч.
Д О П И С И
шаљу се уредништву, а претплата и огласи
администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући
под бројем 11 и 12 у дунавској улици
Рукописи не враћају се натраг.

СРПСКИ ПОСЛАНИЦИ НА УГАРСКОМ САБОРУ.

Свршетком месеца марта (по новом календару) одгодиће се седница угарског сабора, одприлике до почетка месеца јуна, једно да у томе размаку времена аустро-угарска делегација расправи на њу спадајуће веједничке послове ове монархије, друго да влада мађарска добије мало више времена, да посвршује неке задатке, које јој је овај сабор ставио а и да доврши законске предлоге о буџету земаљском за год. 1874. ког је рада већ у јунију поднети сабору, да у том погледу први пут одговори захтевима парламентарности.

Те наступајуће саборске ферије, тај одмор „отаца отачаства“ нука нас да се обавремо на седмомесечни рад овога сабора, али с погледом на ону страну његову, која се нас као народа српског у овој земљи тиче. Да јаснији будемо, морамо изрећи, да нећемо сада разгледати дела саборска, него људе, чланове сабора, посланике и то само оне, који су заступници нашег народа, или који неби никад знали како се седи у саборским скамијама, да им наш народ није помогао ући и саборницу.

Признајемо у напред, да је врло тугаљива ствар говорити о личностима. Али особе које узимају на себе ма какву улогу у јавном животу, подлеже у том погледу јавној критици и ми би радо оставили непријатну задаћу такв критике другима, да нам положиш наш не ставља исту у свету дужност, о коју се не смемо и не можемо огрешити, ако нисмо ради навући на себе праведну осуду.

Било је већ доста повода — на жалост! — где је требало запитати: где су наши заступници? Ми смо така питања сузбијали увек са уста у срце натраг, заваркавајући се надом, да још има времена, у коме ће се и сами показати, а да их не тражимо дијогеновим фењером. Ову прилику, кад се „оцеви отачаства“ спремају на пут заичају своје, да се одморе од трудова и напора својих, ту прилику не можемо пропустити, а да навали оправдане радозналости не дамо одушке у питању: где су наши заступници, где су српски посланици?

Не питамо само ми то. Пита то сваки бирач, који је у пуној самосвести великог замачаја уставности по киши и препечи хрлио на биралитшта напуштајући своје домаће послове, да извојује заточника својим политичним интересима; питају људи, који су ставили на коцку и жртвовали свој међусобни дружевни живот у прилог начела поверавајући ова у обраду „избранима“; пита то део наш народ, који осећа мучан положај у који га је потисла непријатељска политика владајуће данас странке овде и из кога нада се помоћу и делателношћу

својих заступника изаћи. Народ пита — и он има као мандатар право да тако пита: где су српски заступници, где су наши посланици?

И заиста то је питање на месту, и крајње је време да се чује. Сабор саборише и ради већ седам месеци. Наши листови верно бележе сваки глас који се у саборници зачује из грла српског заступника — кад већ нису у стању бележити све — али ко не зна на памет листу чланова саборски, или ко је заборавио извештаје о резултатима избора из наших крајева, тај за цело не зна ни колико је Србаља, колико српски посланика на угарском сабору данас.

Па ипак, ако у томе има какве срамоте, та није на народу. Оно не може бити познато, што се не види и не чује, ако је подаље. Кад је било на народу, народ је чинио своје. За цело пожртвовање нашег народа при изборима, свест о уставном животу и дужностима у овоме тако је дивна, да му се и непријатељ с признањем и скоро рећи завидношћу клања. Народ је показао својим учешћем у изборима не само да уме ценити уставан јаван живот и путем истога тражити да се поставе услови његовог бољка и напретка, него и да ће контролисати ток јавног живота и посланика на пољу истога. Ако данас у целини својој народ не зна ни ко су му посланици и заступници, није његова кривица, и — како већ рекосмо — ако има у томе какве срамоте, није ни срамота његова. Ко ће знати да-л-ш-то постоји или не, кад нема прилике ни чути ни видети дотични предмет!

Тешко би ко могао веровати, да на угарском сабору седе — девет српски заступника. И ми сами неби веровали, да нисмо проучили каталог саборски посланика, где смо се среди са девет српски имена, која за сад нећемо спомињати, јер још нисмо ради по имену сваког премеити мером очекивања народни. Биће времена и томе, и ако би ми од срца желели, да ни код једног не буде мањи резултат, но што би се баш оправдати могао. За сад би то код многих био узалудан поса, а и нисмо ради да нам се ма од које стране пребаци, да нисмо најпре у опште потсетили на дужност свакога, пре но што би га пресудили или — можда — и осудили.

Остављајући појединце као особе на страну, у опште узев, морамо изјавити: да српски посланици на угарском сабору ни близу нису одговорили очекивању народа нашег, узели га као целину или с погледом на изборне срезове. Од кад је повраћено уставно стање у Угарској, још никуда није — што но реч — била „спала књига на два слова“, у заступању права и интереса нашег народа, као сада. А није никуда била тако велика потреба ломити кољбе права и закона за ствари нашег народа, као

што је сада. Влада је незаконитим поступцима својим према нашем народу у целини и појединцима створила хаос, метеж у нашем народном стању, да се већ не може много грђи замислити. Црквено-просветни живот стоји упаочен ланцем комесарства; од аутономије начинило се чудо и покор, да се не зна ни ко пије ни ко плаћа; изгреди владини органа према законитим органима наше црквено-просветне аутономије ничу један за другим на све стране; у крајевима где народ наш живи безаконо стање, као да смо у Туреки — али се у сабору не опажа, да ту седе девет српски заступника. Народ је бирајући мислио да шаље заточника својих права и интереса, али међу овима као да има и таквих, који се задовољавају грдном муком, што су се морали преставити бирачима о избору, па мисле да је и народу та велика срећа довољна, што су се „снисходили“ да приме поверене им мандате.

Ми разумемо да има људи, који своје личне интересе заклањају начелним покровцем, или нису кадри да схвате цел политике, коју је народна странка себи за правац узела, те сваком приликом изјављују, да у „политици“ с нама ићи не могу. То су они, који усевају постојеће стање политично у земљи за основу, на којој би се бајаги целиходна нека политика српског народа у Угарској могла с успехом водити. Ми не замерамо никоме, ко би из уверења био таког мњења. Али ми смо слушали увек баш из кругова такв господи, да не допуштају да им се посумња у њихово српско срце и љубав својега народу, ког они нарочито на црквено-просветном пољу желе видети унапређења. Од посланика српски с таким напорима могу се наћи неколико у редовима деаковне, владајуће странке и као такви држе се и сами за особе од уплива, а баш по својој положају и требало би, да су стекли уплива у меродавне кругове, кад су се училима апостолима искренности владине политике.

Али ми не видесмо у ови седам месеци ни где трага, да се ови заузимају за ту српску цркву и школу, која им је тако света. Та то није поље политике. Ми од њих, као од „деаковаца“ не би ни тражили да стану с нама на једно политично земљиште. Где се тиче на праву и равноправности основани захтева жеља и потреба народни, ту ћемо ми и без њих засукати руке па на поса! — јер на то поље знамо да „деаковци“ не сме приступити. Али где се о томе ради: да се земаљски закони не оскврњени одрже, да се законска определена одрже у пуној сили и сваки према свакоме — ту је за цело „деаковцу“ такође место да стане на стражу. Шта више, баш „деаковци“ су у првој линији дужни пазити на светињу закона, јер је на њиховој страни државна

власт, а они су законе донели. Па кад се тиме још чува интерес и српске цркве и школе, што се чува неповредљивост закона, онда не знамо, ко би пре и жешће требао да се бори, од посланика Србаља из те странке!

А шта ми видимо? Ништа друго до то: да деаковштина гута и „Србина“ и „православног“ и да остаје само „деаковац“; и видимо још уз то, да ти „Срба“ и „православни“, друкчије раде но што су обављали или, друкчије — ћуте, но што су говорили пре избора и у приватним круговима у опште.

Па ни на другим странама није много боље. Имамо заступника скоро у свима политичним странкама. Имамо их и таки, који су изабрани на основу програма народне странке, а нико и незна да-л-ш-у у сабору или не, осим саборског благајника ваља, који дневнице издаје. А бар од тих могли би с правом захтевати, да заложу сву своју снагу у питањима, која се нашег народа тичу, јер то им је дужност, и за то их је народ почаствовао са својим поверењем; али их ми нити видимо ни чујемо. То је, да најблажије рекнемо — запостављање своје дужности.

Ако и у којим питањима, у питању наше просветно-народне аутономије, у питању опстанка и унапређења наше цркве и школе, надамо се видети сви девет српски посланика у једном табору, у једном убојном реду. Ту, како већ рекосмо нема нити може бити политичне диференције, јер је земљиште са српске стране чисто. Захтева се, да владајућа странка и државни органи респектују постојеће законе и у оним определенима, која иду у корист народу нашем; тражи се, да се не међу сметње на пут нама, да постигнемо оно исто, што Романи и други као благодет земаљски закона уживају. Али бадава се тепкасмо надом и ипчекивањем више од пола год. Један или други чинио је по нешто; неки онолико колико им снага допире, неки пак тек да се може рећи да је подигао свога гласа, ал и то више да се додвори својој странци и да баца љагу на људе, који су цео век посветили делима за добро народа, него да бране наш народ од очевидног прогонства владајуће политике. Ал систематичног заједничког рада бадава изчекивамо. Мађари нас гоне на пољу цркве и школе, а за оправдање тог прогонства истичу фирму денунцијације. Један од заступника народне странке, да би се већ једном оборила и та лажна фирма, захтева од сабора: да се изашље комисија, која ће све деловање нашега народног сабора од год 1870 па овамо испитати као и сва дела владе у тој ствари. То је очевидно једини пут и начин, којим би се изнело дело на видело и видело на коме је кривица — па за тај предлог не само да не устадоше сви

ПОДЛИСТКЕ.

ЈЕДАН ИЗЛЕТ НА ЈЕЗЕРО

од
НИКЕ ГРУИЊА — ОГЊАНА.
(Наставак.)

Ја сам пун жалости био, изговориши те речи, и очајно гледах у своју матер. Она силна љубав материна, која се у сваком покрету, па било љубљења, било смећа, било радости, било туге, под копреном ненаддржљиве сталности крије, поче се водновати — тада се раздера повеза; а матери се топљаше у силној љубави нада-мног. Срце јој је јако било, сузе су ме свог поквасиле, но мајка их је исто тако са пољунци своји врели, ох, ватренији но што су икоји ватрени, осушила.

Ти, ти сице, твога и мога и наше породице највећег злотвора си праг прекорачио. — Јеси ли и тад имао понеса оног синовићег, јеси ли и тад осећао у звишени позив твој. Кад си ти сице мој робовати морао, ох, та ја сам још при свести, још нисам полудела, нисам, ја сам још жива, још умрла нисам, ти, ти, моје све овога света, беше роб.

— Мајко, ох ти си заплава у слугњин, зар твој син беше сраман роб? зар твој син беше преступник, кривичног реда? — О, не мајко, не тако, твој је син био достојанствен роб — роб, после ког ће се можда развести ропске узе браће за навек. — О мајко не тако, не тако, моје робство не беше

срам, он је прекривена светлост била од злопава облака, ал' ће који час мајко огласити јасну слободу, показаће бар своје зраке; а што мајко једном светлости угледа, никад и нико неће моћи утрнути те зраке, та непријатељско трвеше осјава их. О матери, мати, та ја сам ваљда тај ученик, који је позван да за слободу, за свесну слободу своје браће, роб будем. — Но, које праведан у сраму умрло? — Судија је робу сам ланце скинуо, он се стиди од свог роба. — Што ми дакле примаш у зло, ако је син твој тако човекољубив, да опрости погрешке оном, ко опрштаја тражи. — Не замери ми матери, ја те клечећи молим.

Пао сам пред своју матер, загрлио сам јој колена и тако ју молах.

Она беше тронута, ал' ми строго рече, да устанем. Мој син није блудник да клечи, ал' не сме бити ни мекушац, који отпора лукавој и лажливој навали не може дати. Свећеник је твој непријатељ; а само је пријатељ за мисо своју. Ја дакле нећу да знам за твоју доброту, ја хоћу да се потпуно од њега оградим, оградом неприступачности. Сице, ја те молим не иди тамо. —

Ја сам зар рекао, да ћу ићи тамо.

Ти мораш ићи тамо, ти си везан сад, чим си једанпут био. О часу несретни, кад си у школу пошао. Сице драги, сице мој, моје једино јединче и љубимче, не иди тамо, обреци ми да нећеш ићи.

Ја сам ћутао.

Хај, једино дете, недостојно мога опрштаја,

ти ћутиш, ти си обећао крвину да ћеш у кућу поћи. Ти, ког је у нечувену срамоту бадио, ког је у робству... у робству, три дана држао, ти нећеш тамо ићи, реци сице, само реци да нећеш ићи, ох реци, реци, молим те реци. —

Ја сам се у таким очајаним часовима нашао, да сам неке убудљиве осећаје, по васцелом телу осећао, то се све утешавало, и унутарности мојој прикучивало, нерви ми почеше дрхтати, све ми устегнуто ил' сувише, ил' накратко беше, као да се покидате жељи, у два маха, хтео сам да говорим, но нисам могао, тек после дуге почивке, у најјачој забуди проговорим бодро:

— Мати, мати, ако достојан смем то име казати, реци да се убијем, реци да полетим у понор, све ћу те послушати, ал' не реци, да у кућу катихете не идем, реч му дадох, а та је света. —

„Ох бедни сице, чисто писну матери. Иди, иди... Ал не... тако ти поноса твога освести се, ти се мораш освестити, ти мораш срам спрати.“

— То ти не одржем.

„Иди, и опет ти кажем иди, ах моје тешко слугње, тај ход, тај ће ме убити, јер ћу тебе, своје једино дете изгубити. Иди, јер си дао реч, она беше ухитрена, брза, беше непромишљена; ал' не била ти проста моја храна, ако заборавиш себе, да си са њега робовао.“

Мој положај беше страшан, ал у мене беше вавда нека несодољива веља. Она није гледала на сузе, ма да мег бежах, да и сам плачем, она није

слушала на клетве, ма да застрепих од њих, ал их не веровах. Но да ја могу поставити у мој разглед моју матер, тада би све другојачије било. Моја је мати волела неизмерно Сузану. Но никада ми више није о женици спомињала. — Сузана је пак расла са мнош успоредо, и свако још ако и сумњиво вероваше, да ћу ја њу узети, но моја се душа није могла у тој мисли сложити. Ја сам волео Сузану, ја сам се радочао. Кад сам ју видео, ја сам јој радосан притрчао, ја сам јој веровао, и ја би ју радо пољубио, ал Сузана беше чиста невиност, лена стидљивост; а савест ми је говорила, не додирни ју скверним уснама. Мене је пољубај задовољило. — Оно доба младаних година љуби смо се и пред родитељима, а сад се јона са свим повукла са пута лакомишља и чиста озбиљност њу је красила. — Ја сам знао да она мене љуби, и то једино мене. Ја сам много ћеретао с њом, ал шта, не знам ти казати. — Ја сам дома књигу вада прихватао и заборавих тад са свим, заборавих добу и лепу Сузану. —

Истина права, да је целомудреност прикривено благо, које само чиста душа налази. — Та ко ће ићи да љубичицу тражи, кад му је ружа и каранџил на љубицу. Љубичицу бере тек потребна ружа, и кад ју покаже, тад ју свет угроби. Никада стидљив цветак није остао у оној руци, која га је нашла, већ се нагуби, те нашаоц уздишући само гледа за њим. —

Ја сам одлазио сваки дан у кућу Катихете. Претресао сам му библиотеку, растеривао мољце,

девет српски посланика, него једва свега четворица, од којих су — чини нам се — двојица Мађари!

Шта ћемо на то да кажемо?

Цела државна сила навалила се на наш народ лиј под изговором, да је радња наших сабора таке природе, да отуда прети нека опасност држави и њеним интересима; да се је сабор наш прекорачио границе закона и т. д. и т. д. што сви српски посланици на угарском сабору знају да није истина. А кад чланови народне странке који седе у томе сабору нађоше начин, којим се може одузети насиљу терен, остали српски посланици не нађоше за вредно потпомоћи их, да се ово зло што народ притискује, одклони. Ово би се дало врло опширно тумачити по свом значају или бар изгледу, али не на дику дотични посланика.

Нек нам се не рекне: не би ипак било никаква успеха, ма да су и сви девет чинили своју дужност, која им из мандата истиче. Прво то се не може доказати, друго, у овом случају неби могао бити изговор, и кад би се могло доказати. Ми мислимо, да би се у владајућим круговима мало промислили пре но што би олако прешли преко наших гравина, тегаба, кад би се видело, да без разлике политичне боје, сви Срби на угарском сабору снажном руком бране нашу цркву и школу и у њима земаљске законе. Па и ако неби било одмах позитивног успеха, моралан успех неби изостао, ком би позитиван брзо и за цело више у корист нашег народа следовати морао. Успеха би било и морало бити од заједничког рада, од сложне операције. Народ се не може надати успеху, где његови посланици не чине своју дужност или никако или не у мери у којој ваља да то чине. Народ неће пресуђивати само по успеху, него заузимању и радњи посланичкој око тога.

Замерило нам се или не, за ово неколико речи, ми мислимо да их не смедосмо дужно прећутати. Посланици имају велике дужности пред народом, који их је у сабор послао, и већи део истих није ни издалека одговорио тим дужностима до сад. То смо морали констатовати ради образа народа нашег, да неби стран свет судио по њима и сам народ.

У данима „одмора“, ако буду хтели размишљати увидаће господи српски посланици да им ваља дружије пријонити око дела, ако су само и један део очекивања народног ради испунити. Не треба пак да сметну с ума, да се у народу води тачан рачун о свему и да иде дан, кад ће се рачуни морати закључити. —н.—

БЕСЕДА,

СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА

говорила у уг. саворској седници од 15. (27.) фебр.

о поступку владе и кр. комесара у српским црквено-народним стварима.

II. представнички доми. Приликом опште буџетске дебате напомену сам, да ћу особене тегобе противу јавне администрације у течају особене дебате при дотичној грани јавне администрације навести. Од ти тегоба највећа је она, која се односи на поступак владин, и односно њени органа у црквено-автономним делима нашим.

Познајем тешкоће положаја, које ми извршењу задатка на путу стоје. Није ни друге народности опозицији лак положај, кад пресуђује дела владина, два пут је пак тежи положај члану опозиције српске народности, јер у њему, и то не само де-

сница него често и левица сматра не само противника постојеће владе и системе, него и непријатеља мађарске државе, мађарског народа.

Из тога двоје проистиче: прво, да нас ни послуша не удостојавате, а друго, да се влади у напред за право даде у свему, што год би намerno ил из непознавања ствари, или услед једностраног обавештења противу Срба учини.

Но осим тешкоће положаја има и друге тешкоће, која је у самом задатку мом, јер предмет су ми задатка црквене ствари, које многим у опште, а као србске особито могу равнодушне бити; но да ипак пажњу п. дома на њи сврнем, ваља ми приметити: да је реч о ствари, која је ствар скоро милион Србаља, и која је од времена великог насељења Срба од год. 1690 на све до год. 1868 стојала у апсолутној неограниченој власти бечке владе, која је исту са јерархијом у свези, често употребљавала за оруђе политике своје; и тек што су Срби почели надати се с тога што су јим црквено-школске ствари под заштиту IX. зак. чланка од год. 1868 дошле, кад на скоро искусе, да и угарска уставна и одговорна влада такође у наше црквене ствари политику меша, и ове не само са политичног гледишта сматрати, него и за партијне политичне цели употребити жели, чим је наше црквене ствари у тако стање довела, које је горе од сваког досадањег, што код Срба већ буди ту мисао: не би ли целосходније било, да се она главна улога, коју сад угарска влада делотворно игра у нашим црквеним стварима, на другу страну пренесе, са обзиром на то: да већина србског народа, као и средиште метрополије, народни фондова, и фондација, црквено-народни и манастирски добара лежи ван круга непосредне власти уг. владе, нарочито ако се противу злоупотреба владе ни код законодавног тела лека не нађе, и ако се како заштита IX. чл. закона од год. 1868 тако и одговорност владе спрема нас ништавом покаже.

Вршећи дакле моју дужност, молим за пажњу и стрпљење поштованог дома, и надам се, да ако ме бар данас саслушате, да ће те саслушав и другу страну са владом заједно лакше лека наћи.

Но пре него што би се упустио у навађање и критичку поступка владе, и односно њени органа у нашим црквено-школским делима, морам се најпре дотакнути извора, из кога су ванредне, и управо рећи непријатељске мере у нашим црквено-школским стварима потекле, неби ли колико толико одклонио предасуде, које противу нас постоје, и које и најнезаконитије мере противу нас у виду најпатријотичног, најсвесноснијег дела представљају.

Јавна је тајна, да је извор тима мерама неповерење према србском народу, односно према слободномној народној странци, која тако рећи цео народ обузима. Ово неповерење дошло је до тога степња, да се преобразило већ и у оптужбу, да србска народна странка има противу-државне и револуционarne тежње.

Ова је оптужба потвора, и као што ћу показати, не оснива се ни на уверењу дотични оптужилаца, него се просто употребљује као средство постижењу партијни и други себични цели.

II. доми! Програм србске слободоумне странке јаван је и познат под именом бечкеречки конференцијални закључак од год. 1869, и 1872. Програму је овом основа: земљишна целокупност и државно јединство, шта више и што већа независност Угарске, ова зато, што смо уверени, да би се у Угарској слободне установе тим већма развијале, што се мање стране руке у њена дела непосредно или посредно мешају, што би по даљем уверењу нашем успешан ушлв и на међусобно споразумење и задовољење разни народности имало. Наш се програм разликује истина од програма поједини странака мађ. народности у погледу одношаја Угарске према цизилтавским народима, према јужно-источним народима, и у погледу основе изравњања са народом у Хрватској, Славонији, и Далмацији, и са разним народностима у Угарској — али држим, да у уста-

шла, беше ми Сузана пред очима. О смем ли мислити о Кали? Не, ти имаш други задатак. На који други? Ја сам хтео, да чисто и разборито забљежим свој задатак ал дође катихета.

Шта радиш Серафиме?

Тек сад мислим да радим.

Махни се посла, хајде са мном амо, рад сам, да се неколико речи разговоримо.

Ја устанем и отидем у ходник, ту беше лађењак са вином, нешто јестива, те се посадисмо и најпре једосмо. Кали нас је послуживала. —

Кад ће доћи мати, запита катихет Пер.

Није ти извесно време казала.

Госпа поминаца, беше у виноград отишла.

Ти ћеш изаћи пред њу дете моје, рече попа.

Кали даде знак, да ће учинити по вољи оцу ал јој не беше мила очева реч. —

„Да, да мој Серафиме, прихвати он, па јеси-л већ заборавио на твоју прву жалосну судбу.

Нисам и не могу је заборавити.

То ти одобравам. Твој други чланак има својих добрих посљедица, наша колегија као да је и сама увидела своју педантерију. —

Какву педантерију — то ми је дивна педантерија, угњетавати ученике — реци те тиранаја. Но ако је педантерија још је горе, да се учитељи не знадоше обрнути, и други начин употребити, већ угајати на голог хата, бог одљуди измислише. — Зар слобода ума није се могла уздићи, да заузда материју, те да равновјесје обојих у

внoј и слободној држави и така странка има право да постоји, и своје назоре шири, док год уставним путем иде, и законитим средствима служи се.

Није нужно, да опет и опет одбијемо од себе сумњу, као да ми за тим идемо, да се предели, у којима Срби живе, одцесе од Угарске и Србији прикључе. Србија има своје задатак и правац у Турској, на истоку. Пределе јужне Угарске, у којима осим Срба има пуно други народности, а нарочито Немана, Србији прикључити, значило би учинити јој Данајев поклон, значило би пружити јој Несову кошуљу; значило би опасати је каригом Немаца, за коју би будући Визмарг тим лашне и саму Србију закочити и Немачкој прикочити могао. Тако непрактичне, и самој браћи нашој опасне мисли и тежње далеко су од нас. Но нећемо, и немамо узрока тајити, да ми симпатично пратимо тежње своје браће у Турској за ослобођењем, шта више и за уједињењем у једну слободну државу, и у том погледу на Термопилама запада према истоку стојећи, не можемо, и нећемо никад према својој браћи играти улогу Ебијалта, него могућности, и колико нам уз обзеву према угарској држави и отаџбини снаге и средства преостане, увек радије улогу Леонидеки Шпартанаца.

Наша се улога баш у том састоји, да обавештењем наши суграђана мађарске и други народности у Угарској, поравнамо пут споразумењу између Угарске и балкански народа, и таком решењу источног питања, које би у једнаком интересу свију народа од Карпата, шта више и од Ерконоша, до Јадранског, црног и егејског мора дежало, на што имамо право и дужност не само као Срби, него и као грађани Угарске.

Што пак ми за обстанак и развитак своје народности у многоплеменој Угарској тражимо, то није ништа друго, него што у политичном погледу и друге немађарске народности а нарочито Романи траже, и што на црквено-просветном пољу IX. чл. год. 1868. ујамчавана, а православни Романи већ уживају.

Можда се од тога коме што „претерано“ чини, али прво „вага“ и онако стоји у рукама оних, од који тражимо, а друго док год се ми крећемо у границама устава и закона, доде немају противу нас места противу-уставне, и незаконите мере.

Ми својим поступком таким мерама нисмо основаног повода дали.

Треба ли да ми то доказујемо? Ја држим, да би требало да то доказују они, који тврде, или на том ванредне мере оснивају.

Ево је већ четири године дана, како се на слободоумну србску страну, а то ће рећи на народ србски подигла читава хајка.

Краљевски комесари скоро нису избивали из крајева, где Срби живе, а нарочито из главни места, и из тако названог „љвизда завера“, из П. Сада. Пре доласка комесара, и за њино време летеле су денунцијације и клевете, како јавне по листовима, тако и тајне. Нарочито за време њаше светковине у Београду под управом самога начелника државне полиције прескрилише политични агенти, уводе, и т. д. дољне крајеве. Разпростреше се гласови о заверама, о тајној омладинској организацији, о том: како је 800 словом осам стотина избројани угарски Срба поздравило кнеза Милана као краља „свају“ Срба, о томе, како су неки људи, између њи и најмирољубивији Србин и Деаковац Г. Брановачки намеравали послати србским регентима споменицу, тобоже противу уг. владе, и подобио. Ко је у то доба пештанске и бечке јавне листове читао, мислио је: да је доле већ све спремно на устанак, да је већ и дунта била на олукку топа те завере, и да је требало круте руке ванредне власти, да дунту ову изтргне — па шта би од свију ти фраза, денунцијација, клевета? Шта су изнашли сви кр. и полицијни комесари од Аста, гр. Радаја и Јекелвалушије до бар. Мајтињија?

Ништа и то не зато, што не би били кадри изнаћи, да је чега било, него, што није било ничега.

Ја позивам дотичну г. министре, да покажу и један случај, и једно дело за цело време, од како

радњи унесе, надуга једностраност опила их је у тако светој струци, у тако озбиљној. Жалоснио је васпитање, кад учитељ мора измишљавати каштиге да обавести ученика — пења је то наука а не човечија — онај се даје од боја умекшати, ал се човек тим вреба, понос му буде осврћење, те постаје злобнији и опачији. Но и опет вам кажем, прот мом мало пређашњем исказу, да ћу радо заборавити своју каштигу, ако се моја браћа опросте таке поруге.

Ја се надам, да тих примера све ће мање бити, истину признати морам, да је твоје држање неку чудну промену у нашем телу учинило. Ја ти велим да си са свим упутно радио. Но шта мислиш сад чинити? — Ти треба да се одлучно којој струци посветиш, треба да ти струку обрлиш, и да будеш, — као што ти је бог моћи дао — од користи твој народу.

На ото још нисам мислио, ал мислити морам. Ако ћеш послушати мој савет, ја сам о теби и твојем положају мислио, и приобитићу ти, шта ја мислим, да би твој позив био. Ти си даровит млађ, одарен си здравим мислима. У теби видим родољубне тежње, и овако, као што смо ми притељени, у сваком би ти виду оштепан положај био, кад би верно и ваљало у корист свога народа делати хтео, једини још остаје свећенички чин, ком су руке слободне, том чину ваља да се посветиш. Свећенички је чин за сваког човека, за цео народ расуће. Па или стоји тек неко необиљежено, ил стоји са путоказом, да покаже истинити и прави

је устав повраћен, који би показивао, да у нас има противу држави, и револуционари тежња. Позивам ји и зато, да се можемо бранити, јер противу пуки, ничим неосновани сумњицења одбрана је немогућа.

Избори на све саборе, на угарске и хрватске саборе, и на србске црквене конгресе текли су у таком реду и миру, као што редко где у Угарској. Демонстрације ако су кад биле, биле су не противу државне, и револуционари природе, него о-наке, каквима се у уставним државама јавном мишљењу, поверењу или неповерењу живљи израз даје. Из целе добе нове уставне ере имамо само два случаја са неким посљедицама прибележити: демонстрацију противу арх. Анђелића, за коју је сам државни тужицац у Н. Саду исповедио, да су вивонички моћи проби са-полицијално каштигом глобод 5 ф. но која је услед мешања политике у судство за собом повукла осуду тројице због преступа узнемирења верозакона на затвор од неколико месеци.

Други је случај затвор двојице: дра Лазе Костића песника, и Јована Павловића уредника, услед београдске светковине.

Но посљедице овог случаја најјасније су показале, да се све потворе противу србске народне странке оснивају на денунцијацијама, клеветама. После петмесечног изстражног затвора дра Лазе Костића, и Јована Павловића у Пешти због велеиздаје, доказана је њина невиност, шта више, доказано је: да Јов. Павловић приликом банкета београдског баш никаку здравину држао није, а с држај токорсе држане здравце био је узрок затвора и изтраге.

Овде је место, да се осврнем на неке речи, које је поштовани Г. Николић јуче казао. Он рече: „кажу, да има таки Срба, који теже на преврат државе. Ја не познајем таки, но кад би било таки, молио би, шта више захтевао би од владе, да противу њи са највећом снагом поступи, да их казни највећом строгости закона.“

Ја ове његове речи подписујем у целој обширности, и усвајам их; с моје стране готови смо и ја и моји пријатељи у свако доба за своја дела закону и суду на мету стати. Но изискујем од владе двоје: прво, да се не служи оружјем денунцијација и клевета; друго, да боље употребити они 200 хиљада диспозиционог фонда, за које је Г. министар-председник Слави рекао, двим је опредељење, да се помоћу њи пронађу непријатељи устава и државе; да ји боље употребити, него што су употребљени, и да набави основане податке, пре него што невини затворити даде, као што су на просту денунцијацију, по закључењу министарског савета затворена, и пет месеци дана у изстражном затвору држана гореспомењута двојица: Лазе Костић и Јован Павловић; јер је светиња личне слободе и сигурности исто така, као и државе, којој је лична слобода и сигурност повод и основ.

Посљедице дакле показале су, да у политичној радњи Срба није било основа и повода за изаслање кр. комесара, а најмање таког, који би под црквеном фирмом политичну мисију вршио.

Но и са црквеног гледишта није било изаслања кр. комесара повода ни основа.

С те стране навађало се: да је конгрес од год. 1869—1872. свој делокруг прекорачио, но никад није наведено, у чему је то учинио; ко пак закључења истог конгреса проучи, и сравни их са самим одобреним закључењима романског црквеног конгреса, види ће, да у њима нема ништа политичнога, и да се у главном не разликују од потврђени романски закључења.

Да пак п. дом увиди, да међу тима стварима није било политични предмета, набројају укратко предмете, које је конгрес у год. 1870. и 1871. расправљао. То су: устројство конгреса и изборни ред конгреса, што је и у смислу 7. §. IX. чл. 1868. даље привремена уредба о епархијском устројству, као конвенторије; црквено-административног, и школског одбора; устројство митрополитско-цр-

пут. Свећеник је данас у свету загонетљиви, ал жељни мађионик, од вега тражи маса народа престано своје опредељење на земљи; из његових уста изникнуће ил слободан ил повољив живот. Зато је мој синовце то и најодговорнији, и најзадужнији чин. — Да-л смо ми криви, што нисмо могли одговорити истинити и право позиву своме, то је питање тешко разрешити, тад би морали прво природу човечију, тад околности познати, и по том судити. — Ми мислимо, да је овако добро. Сваки човек тумачи другачије ту мисао, која му се пред дух извије. — Сваки човек домаћа онољиво у свету, колко му се зреник његова знања шири. Основи нашег образовања беху занета тагови, да се нисмо могли из корита извући у ком смо. Ми нисмо ништа очевидног напредног умислили, ал је опет доста, ако смо ми оми, због којих се нов покрет у духу нова бодрја живота пораба. С тога не заслужујемо да нас прокуну потомци. Ако се испод наших руку отме дух, те се узвиси над нама то је анак, да није наше срце тако гадно, јер ми не утукосмо тај дух, као што може бити, да га је утукала генерација наших предака. Без нас неби било вас. — Ми би само тад недостојни били, кад би нам наше околности све пружале и ми тек крај њих чмавали. — Но жива историја показује, које су све наше борбе, и ми ваља да бесмо зрели и снажни да их отклонимо. Ја ти дакле дајем 14 дана да се промислиш. — Примам те, као свог рођеног сина. Све што је нужно свећенику, ја ћу те научити.

венот, и школског савета; уређење парохија и до-
тације свештенства; уређење епископске и митро-
политске дотације; уређење основних школа у гра-
ницама зем. закона; подпора новосадској и кар-
ловачкој гимназији; повисише сомборске препа-
рандије, и оснивање препарандија у Пакрапу и
Горњем Карловцу; уређење управе, руковања и
контроле народних фондова, и фондација, као и црк-
вено-народни добара, наиме митрополитске, епис-
копске, и монастирске добара, што је било и у
смислу од Њ. Величанства уставно потврђење у-
редбе од год. 1868; преустројство црквених община.
Осим тога конгрес је изаслао у Немачку и Швај-
царску 14 стипендијста, и то четворицу за спрему
за професоре препарандија, 10 одабраних учитеља
за практично извештање у погледу основних и главних
школа.

Конгрес од године 1872, или боље рећи из-
брани чланови конгреса нису ништа учинили,
него је конгрес распуштен, пре него што је био
отворен, и пре него што би штогод учинити могао,
само зато, што ц. и кр. комесар није по неком стар-
овечном понизавајућем комисионарском извештају
правно, и то не из нелојалности према круни, него што
је комесар унаоач смислу IX. чл. 1868, г. са неким
автономији противним пуновластима изаслан био.
Ако ће конгрес, који је IX. чл. год. 1868, за орган
српске црквене самоуправе признат, и после тога
чланка оне морати радити, што влада и њен ко-
месар желе, и заповедају, онда нам не треба ни
автономија, ни IX. чл. год. 1868, и на таке кон-
гресе ни народне новце, ни своје време није тро-
шити вредно.

Док су Срби слушали, шта им влада и јерар-
хија заповедају, називани су калуђерски, реакцио-
нарски народ; а кад се усудише своје право и
достојанство и према јерархији и влади стати —
онда су револуционари нелојални. Ја у смислу г.
Ирањија подобном приликом реченима, кажем: пре-
мда нисмо ни једно, ни друго, пре ћемо сносити, да
се неосновно овима, него основано овима назове-
мо.

Нису ни државни, ни црквени узроци повода и
основа дали изаслању кр. комесара, него просто
политично-партајни.

Случајно је на српским црквеним конгресима
српска опозициона страна превагу имала, шта
више у конгресу од год. 1872. скоро извучиво за-
ступљена била.

Избори за угарски и хрватски сабор приближа-
вају се.

Српска црквена реакција, т. ј. они пароси, који
би и од сад ради, да у црквеним общинама са црк-
веним имањем по пребашњем начину, скоро без
икаве контроле рукују; они настојатељи манастира,
који би ради и од сад приходе манастирске добара
тако рећи без рачуна и контроле на своје сладо-
страсти трошати; они садањи или будући архи-
јереји, који би ради у цркви и школи и од сад сам-
овласно радити, односно нерадити, они се још
пре влади из потаје потужуше; сад влада у нади,
да ће помоћу те реакције српску опозицију стран-
ку победити, и уништити, и зато за своје партајне
цели учини са српском реакцијом савез, те овој у
атар конгрес распусти, а и њој и себи у атар кр.
комесара изасла.

За онај свет, који није пријатељ ванредних мера,
а ствари не познаје, измишљено је: да су на кон-
гресима политичне ствари претресане; да су на њима
све „мађаропротивни“ елементи; да је кон-
грес народне фондове и црквено-народна добра пре-
дао у руке револуционара, који исте на политичне
агитације, и држави противне цели злоупотреб-
љују, и т. д.

С друге су стране владини органи које потајно,
које у плаћеним листовима разпростирани: како је
мађарска опозиција још ненаклоњенија „народно-
ствима“ у общине, Србија особено, као што су опет
мађарску опозицију пред мађарским народом бед-
нили, као одвећ велику пријатељцу „народностима“
на штету мађарске државе и народности. Овако је
гр. Лоњаји карте мешао, само да при изборима
победи.

Савез дакле владе и црквене реакције наше био
је непосредни извор кр. комесарству.

Тиме долази на дела кр. комесара. Но пре него
што се у то упустим, нека ми је допуштено, не-
колико речи начелно рећи о установи краљ. ко-
месарства.

Ја држим, да у уставној држави, у којој важи
начело одговорне владавине, одговорног министар-
ства, у общине нема места кр. комесарству. Кр. ко-
месарство је установа феудалне владавине. До го-
дине 1848, била је Угарска по законодавству ус-
тавна, у толико, да круна није могла без сабора
закоње доносити, мењати, и укидати, али је краљ
владао непосредно и средством органа, који нису
сабору одговорни били. С друге стране муниција је су-
имале своје само од њи зависне извршне органе. Онда
је установа кр. комесарства имала неког смисла, јер је
краљ по својој праву непосредне управе могао по-
слати комесара да изврши, што редовни органи
нису хтели, или могли извршити. Данас тако кр.
комесарству нема смисла ни по природи државне
владавине, ни по строју и односају муниципалних
органа. Може се истина и данас показати потреба,
да се место редовних органа извештајски органи
или због важности, или журности посла, или због
тога, што се исти на више муницијама разпро-
стире, те изнекује брзу усредсређену радњу — али
то би били министарски, или ако 'бу од министар-
ског савета и за више струга изаслани, владини
комесари, који су за своја дела одговорни, и за чија

дела одговара влада. Но није ни целиходно, није
политично, комесара именом кр. комесара имено-
вати, једно што у случају његове компромисије
(осрамоћења) сенка и на саму круну пада; а друго,
што се реминиценцијама (опоменама) на непосред-
ни начин владатељске управе, уставно осећање у
народу не негује, него угушава. Међутим ма да
изаслани комесар носи име кр. комесара, не сум-
њам, да ће и сама влада признати, да он нема
другог значаја, него што би по горњој теорији
имао министарски, или владин комесар, т. ј. да су
за његова дела одговорни и он сам и дотични ми-
нистри. Има их, који власт кр. комесара држе за
ванредну, но ја држим, да и ако је ванредна, да
не може бити у том смислу ванредна, да и преко
закона што чинити може, и у общине да ни ко-
месари не могу имати веће власти, него што их има
одговорна влада, и да је ванредна само у толико,
у колико се за време и за особене послове субети-
тујине редовном законом органу. На последку др-
жим и то, да у уставној држави, где су органи од-
говорни, сваком, па и ванредном органу делокруг
мора бити јаван, грађанима, а нарочито онима, који
се тиче, познат, једно зато, да грађани знаду, кога
и у чему имају слушати, и да знаду, у чему се поту-
жити могу, ако се границе прекораче, а друго, да је
могућа јавна контрола. Кад све то у обзир уземем онда
ја не могу кр. комесарство бар. Лад. Мајтвињају суд-
ити с другог гледишта, него са гледишта његовог
јавног мандата.

С тога гледишта ја ћу поштованом дому пока-
зати: прво: да је кр. комесар бар. Мајтвиње пре-
корачио свој мандат, а друго, да је прекорачио у
общине границе државног надзорног права, т. ј. да
је вршио послове, које ни мандат његов — влада
— не би вршити могла, а да закон не преступи.

Мандат кр. комесара оснава се на највишем од-
пису од 4. септ. 1872. који гласи:

„Услед предлога, који ми је угарски министар-
председник споразумно са мојим угарским мини-
стром богочасти и јавне наставе поднео, изнеумем
својим краљевским комесаром барона *Ладислава
Мајтвињају* великог жулана хонтске виле, да из-
види, којим је начином од како је митрополитска
столица упражњена, руковано са српским народним
фондовима и закладама у Карловцима, са при-
ходима манастира, даље са добрима који сачињавају
својину манастира, у колико су за ова последња
настојатељи или братства већ тужбе подигли, или
ће за време радње комесара подигнути, или би то
мој краљевски комесар и мимо тог за целиходно
нашао, који ће имати да распростре своју пажњу
у опште на све оне околности, које су у свези са
овом ствари и са гледишта јавне управе; и уједно
наређујем, да се на основу успеха извештаја у своје
време учине сходни предлози.

У Будиму 4. септ. 1872.

Франц Јосиф с. р. Гроф Мелхиор Лоњаји с. р.
Др. Теодор Паулер с. р.

Ово је и. dome! мандат изасланог кр. комесара.
Сад да видимо поступао његов.

Кр. комесар чим је у Н. Сад дошао, и пре него
што је и корака истраге учинио, заборавивши се,
назвао је у беседи својој збуди од народне странке,
ако и не поименце, да би га пред судом на одго-
вор позвати могли, но ипак у общине бунтовни-
цима, непријатељима државе, проневерителјима и
оглобитељима народних фондова и добара, и т. д.
што је одма у јавном мњењу сенку не само на
његову безпристрасност, него и на његову залу на-
меру бацало.

Место да је почео са фондовима, фондацијама,
архијепископским и монастирским добрима, он је
одма, напав на српску црквену общину у Н. Саду,
ма да у његовом мандату нема ништа о црквеним
общинама, и ма да црквене общине не стоје ни
у каквој свези са ствари, за коју је кр. комесар
изаслан. Но кр. комесар умешав се у црквену об-
штину, прекорачио је не само свој мандат, него и
законите границе државног надзорног права.

Он је изнеумем, на 24. сата дао сазвати црк-
вену общину, не показавши ни мандата свога, и
не казавши повод и узрок, послао је по свом се-
кретару „ферман“ у общину, и дао га је прочи-
тати. У том „ферману“ он прво даје укор общини
због неки закључака, друго искао је протокол, да
се униште дотични закључци. Од ти је закључака
најважнији овај:

„Да се Њ. Величанству поднесе представка, у
којој црквена општина ова, желећи се, што су от-
варају српског црквено-народног за преображење
ове године сазваног сабора неосноване сметње на
пут стављане, и што је овај по начелу общине
без законитог права и основаног повода разреше-
н, и налазећи узроке сукобу у томе, што су мере од
стране државне власти према сабору и у погледу
избора митрополита и патријарха српског употреб-
љене у одреци са црквено-народном чл. IX. угар-
ског закона од год. 1868, ујемченом автономном, и што
устројство црквено-народног сабора од прошлог
сабора год. 1871 Њ. Величанству и по властитом
праву и у смислу §. 7. чл. IX. зак. од год. 1868,
поднесено још није потврђено, а потврђено мо-
гло је и може бити, и увиђајући, да се препреке
автономној слободи сабора и избора митрополита
и патријарха српског на путу стојеће, само пот-
врдом реченог устројства одклонити могу, и да
ће без и пре тога извор сукоба отворен остати,
моли:

Да Њ. Величанство изволи, што пре потврдити
устројство српског црквено-народног сабора, и у

њему установљени начин за избор митрополита и
патријарха српског, а по томе да изволи сазвати
дати црквено-народни сабор ради даљег саборског
делања, и у колико би противу поједини опреде-
љења реченог саборског устројства приговора ост-
тало, ради коначног одлучења спорни одлучења, а
у томе и ради избора митрополита и патријарха
српског по уређеном начину.“

Осим тога даје се поверења тадашњем г. ад-
министратору патријаршије, и изјављује се одо-
бравање поступка новосадског заступника на кон-
гресу.

Из закључка види се, да они нису политичне,
него црквене природе, и које ништа незаконито у
себи не садржавају. Шта је у њима? Жалба, што
је конгрес распуштен, пре него што је отворен;
одобрење поступка свога посланика; поверење та-
дашњем г. администратору, и молба, да се потврде
неки конгрески закључци и да се конгрес сазове.

Шта је у закону противузаконито?

Кр. комесар налазио је у том прекорачењу дело-
круга общине; но све да је то тако, опет, пошто
се закључци на црквене ствари односе, то би виша
црквена власт, а не државни орган позван био,
да у том погледу што учини; но не стоји то, да
је община прекорачила свој делокруг. У §. 23.
общинске уредбе црквене стоји: „да предмети,
који се не тичу непосредно цркве и школе, из-
кључују се безусловно од расправљања у црквеној
скупштини“ — горњи закључци пак тичу се не-
посредно цркве и школе. Црквене общине увек су
вршиле право, да се жалбе и моле вишем месту у
црквеношколским стварима; общине су и пре тога
петицијама журиле сазив конгреса, давале су цркве-
ним поглаварима поверенице, изјашњавале су се о
владању свога заступника на конгресима, и ником
досад није пало на ум, да таке закључке и прото-
коле уништава. Кад црквене общине не би имале
право, које напоследку и поједини грађани имају,
т. ј. право петиционирања, и жалбе, то онда могао
би црквена, или политична власт радити, што хоће,
могли би се конгреси несазивати, или његови за-
кључци нерешавати, па да нико ни уста, зато от-
ворити не сме. Тако што не може ни у апсолутној,
а камо ли у уставној држави важити.

Кр. комесар нашао је за добро, на црквену об-
штину и војску извести, чиме је бесмртни „Фи-
јаско“ учинио, и неописаном চেমেју дао повода тиме,
што му је секретар окружен четом војника са до-
личним актом „auto dafé“ учинио — својеручно
га спалио.

Но мало је било, што је кр. комесар общини
укор дао, он је и противу онога „non bis in idem“
опет због уништених закључака распустио црквену
общину у Н. Саду. Распушта је, вели, због пре-
корачења делокруга, због занемарења дужности, и
због повреде 19. §. общинске уредбе.

Ваља пре свега знати, да кр. комесар нити је
особено навео случајеве прекорачења, и пренебре-
жења, нити је црквену общину било укорио, било
појединце на изјашњење, или разјашњење позвао.
Одпустити једно законито постојеће тело без пре-
слушања, то је нечувено.

Већ сам горе навео, да закључци услед распу-
штеног конгреса не садржавају прекорачење дело-
круга общинског. Каква су пренебрежења послова,
не зна нико. Што се тиче повреде 19. §. общинске
уредбе, због тога, што се община није после две
године дана трећинном обновити дала, то ваља знати,
да су припреме томе већ биле у течају, а што се
одоцнило, ваља томе приписати, што је конгрес
год. 1871. у време, кад се обнављати требало, до-
нео био нову общинску уредбу, у којој би се све
стало то четирином обнављање, и по којој би се све
общине одма по потврди те уредбе сасвим обно-
вити имале. Док се изгледало потврђење, застало
се са послом, који би се доцније на ново чинити
морао.

Но како год било, све то спада у делокруг више
црквене власти, и кр. комесар није имао право, из
разлога црквене природе црквену общину распу-
штати, као што га и државна власт нема. То већ
није вршење права државног надзора, него права
унутрашње црквене администрације. У §. 33. црк-
вене уредбе общинске стоји: „Ако би црквена
община очевидно занемаривала испуњавање дуж-
ности својих, или би границе делокруга свога пре-
корачивала, или би дошла у такав неред, да због
непрекидних распра неби могла до закључења да
дође: то је онда властна епархијска консисторија,
на основу *предходне истраге* црквену скупштину
распустити, избор нови наредити, и немарнике из-
кључити из тог избора за скупштинаре общинске“.

Дакле би консисторија, или по новјој години
1870. потврђеној епархијској уредби, епархијски ад-
министративни одбор, а не комесар, и то тек на
основу *истраге*, имао власт общину разрешити.

Осим тога кр. комесар нашао је и на српску
гимназију у Новом Саду, односно њен патронат,
који нема свезе са црквено-школским, под IX. чл.
год. 1868, спадајућим стварима, него по особеном,
још год. 1815, донесеном, и године 1818, потврђе-
ном статутом постоји, и више под заштитом 44 зак.
чланка од године 1868, стоји; исто тако нашао је
на српско књижевно друштво „Матицу српску“, која
је приватно друштво, по особеним статутима по-
стоји, и баш никакве свезе са црквено-автономним
стварима нема. На захтевање, да саопшти основ,
у коме се у та заведења меша, није дао другог
одговора, него тога, да није никоме осим влади и

сабору дужан, рачуна давати. Као да је тражење
легиимације искање рачуна!

Напоследку кр. комесар дао је у свима цркве-
ним общинама уништити закључке у погледу кон-
греса и преко загребачке војничке команде распу-
стити 21 црквену общину Шимунвачког среза
у Петроварадинској пуковнији, опет из разлога,
који не спадају у компетенцију државне, него црк-
вене власти.

Кад је кр. комесар на тај начин починио зло-
употребе и повреде, онда се тек после неколико ме-
сеци дана сетио на један од својих задатака,
т. ј. изглед руковања рачуна интергаларни митро-
политске прихода у Даљском сапулару.

У томе надне гр. Лоњаји са председништва ми-
нистарства, и кр. комесар поднесе оставку. Зашто
је поднео, то се не зна, кад су остали министри, и
међу њима један од премоћних његовог иза-
слаштва остали. Свакако је он сам поднеском о-
ставке своје посведочио, да не представља краља,
него министарство. Гр. Лоњаји, да би новог ми-
нистра-председника метуо у процен, интервјуише
овога у Деаговом клубу о намерама министра-пред-
седника, нарочито у погледу комесарства бар. Мај-
твињаја, и епископа питања, које је он са спољаш-
њим питањем у свезу донео. Јасно је дакле постало,
да је мисија кр. комесара под гр. Лоњајем била
политична, а не црквене природе, и да је црква
била само бусија за политичне цели. Г. министар-
председник одговорио је: да ће он енергично све
противу државне тежње одбити, по да ће се др-
жави *граница закона*. Ми са задовољством чусмо,
ма из клубу, глас и уверење о томе, да ће и код
нас закон *владати*, и са неким умирењем изгледамо
даље кораке владе, и не хтедосмо је за дуго узне-
миривати.

По шта је следовало? Из јавних листова дозна-
досмо, не само да бивши кр. комесар није опозван,
или на одговор позван, него су му и пуномоћја
разширена. У којим предметима, у ком правцу,
то се није дознало. То у уставној Угарској оста-
де већа дајна, него што би била у апсолутној
држави. Но нови поступци кр. комесара по-
казаше нам тај правац. Г. кр. комесар даде на-
логом од 26. дец. и. р. на администратора епар-
хије бачке наименовати нову црквену общину у
Н. Саду; збоци патронат гимназије српске у Новом
Саду, и два професора гимназије, пошто је већ пре
једног учитеља са главне школе скинуо. Је ли то
тај закон, заштитасмо се, којег је одржање нов г.
министар-председник нагласио?

Протопресвитер Новосадски наименовани пред-
седник общине не хтеде председништво примити,
једва око 20 и неколико од наименовани примише
се деловног учешћа у общини, и за председ-
ника би постављен човек, који је пензионисан чи-
новник из Вахови времена, у общини су на име-
новани краљевске судије, које особито у таким
околностима, није требало у то мешати, државни
одветник, неки чиновници магистрата, и т. д. Овим
је чином на ново компромитисано уважење не само
кр. комесара него и владе.

Ја би желио: да ми дотични г. министар по-
каже закон, било земаљски, или наше државе, по
ком би било кр. комесару, било администратору
епархије бачке слободно било, октројисати общину
црквено заступништво? Није ли то утицање у уну-
трашњу администрацију црквену? Није ли то оче-
видно прекорачење границе државног надзора, да-
кле повреда закона, и црквене. чл. IX. ујамчене
автономије?

Што се пак гимназије и патроната тиче, и
ту је повреда закона еклатантна. Пре свега,
гимназија Новосадска и патронат њен и не-
спадају у обсер црквено-автономни дела, него по-
стоје по особеном, као што сам већ рекао, год.
1818, потврђеном основном статутом. Пета тачка
овог статута гласи: „Ejusdem patronatus volumus
et oramus officii esto: Omnibus viribus suis quo ocus
voluntatem, mentem et intentionem fundatorum adim-
plere, de introductione studiorum talismodi scholae
conventium atque systemati nationis et religionis nos-
trae conformium praecipuam curam habere, necessa-
rios professores et directorem procurare denominare-
que“. „Овог патроната обемо и молимо нека је дуж-
ност: свим силама своим што пре вољу, мисао и
намеру фондатора испунити, особиту бригу водити
о заведењу наука, које таквој школи додикују и
систему народа и закона нашег одговарају, поста-
рати се за нуждне професоре и директоре, њих
наименовати“. А у тачки 3-ој: „Sequaciter volo,
et peculiariter desidero, ut neque communis scholarum
directio, neque alterius religionis superioritas, spiri-
tualis aut saecularis, vel minimum influxum in direc-
tione hujus instituti, sive in constituendis docentibus,
aut litteralibus objectis, sive in oeconomica, ejusdem
manipulatione habeat, verum ut idem unice absque
omni modificatione aut immutatione a suprafatis do-
minis dependeat, ad eos tantummodo pertineat atque
per eosdem omnino dirigatur“. „Зато дакле обу и
особито желим, да нит општа управа цркола, нит
друге какве вере власт, духовна или светска, ни
најмањег утицаја у управу овог завода нема, било
у постављању учитеља или учебних предмета, било
у економској манипулацији његовој, већ да он (за-
вод) једино без сваке промене и пријачења од го-
респоменуте госпде зависи, њима да припада, и
они сасвим да њиме управљају“.

По ком је дакле праву и закону кр. комесар
дигао патронат гимназије, који је, као што по-
стоји, законито изабран и постављен био? По ком

је праву и закону он одустио два професора исте гимназије? кад се тако ради, онда је оправдано јавно мишљење Србима, да се на то иде, да се упрости српска гимназија у Н. Саду. Преклане је одузета државна подпора овој гимназији, коју је Њ. Величавство год. 1862. одобрило било. Крајем прошле године изашла је наредба, по којој се у Новоме Саду заводи мађарска гимназија поред свега тога, што је преклањени предлог министра просвете, да се у Новом Саду државна гимназија заведе, на примедбу самога г. Деака зато одпао био, што у Н. Саду већ има гимназије. Да дакле мађарска гимназија лакше успевати може, обара се српска гимназија растеривањем управе, професора, и украјивањем и саме подпоре, која би се по потврђеној уредби имала овој из народног фонда годишње давати, јер је неко забранио издавање те подпоре из народног фонда. Тако се дакле Србима неда, ни о свом трошку развијати се на ученом пољу.

Ово су, п. доме! дела и поступи кр. комесара од Септ. месеца до сад. Из њих је очигледно, да је кр. комесар: прво прекорачио делокруг и задатак свој, који му је у највишем одпису од 4. Септ. п. год. означен, друго, да је прекорачио и делокруг законитог права државног надзора у опште, напоследку да се мешао у дела, која са црквено-аутономним стварима ни у каквој свези не стоје.

Да је кр. комесар прекорачио границе свога изасланства, позивам се и на оно, што је бивши г. министар председник гр. Лоњи на интерпелацију г. Николића казао: „Влада је рече он, желела уздржавати се од сваке октројке, с тога је баш за то респектовала све оно, што је из прошлости постојало и што није закониту промену претрпело. Но када је г. посланик на ме управно питање, нека допусти и он мени да га запитам: шта би рекао г. посланик — и за цело с правом — да је влада наду у намет, у једном или у другом октројрати? — За цело би чули лепе говоре о октројкама, о ордонасама, својеволјним наредбама, с којима се влада у дела црквена мешала.“

То су биле речи пређашњег госп. министра председника, на шта би рекао сам пређашњи г. министар, видећи да се крајевски комесар, кад је изаслао, меша у наше ствари, и не само да је црквене општине разрешио, него да је и нову скупштину наменовао, и да је патриотски и гимназијског професоре суспендовао и тако даље?

Штована кућо! краљ. комесар већ 6 месеци постоји и ради, па са каквим успехом? Он и влада се налазе у Ђоравој улици, па сад не знају, како да се из ње ослободе. Крајевски комесар је послат да награди ред. Ја не признајем, да влада и њени органи имају право да ред праве у цркв. пословима, краљ. комесар пак је унашим стварима само забуну направио. Не кажем ја то, него то каже „Реформа“ у своме броју од 21. фебруара, у којој се ово може читати: „Влада је стога послала краљ. комесара, да ред направи, и досада се само забуну увећавала.“ И тако ми се види, да се краљ. комесара не тичу ни цркв. ствари нити пак државне ствари, него само интереси своје странке, па кад се рече, да су Срби непријатељи Мађарима, тоне значај ништа друго, него да су противници Деаковој странци, он је само тамо да партију прави, и то најбоље доказује завршетак истога чланка у „Реформи“, који се овако завршује: „најбољи би тај савет био, да краљ. комесар српске ствари што брижљивије и брже сврши, јер што брже ради, тим ће се пре утврдити — деакова странка код Срба, тим ће пре доле воднасмир и сталан поредак наступити.“

Као да мир и поредак од тога зависи, ако се Срби Деаковој странци прикључе.

Штов. кућо! Ово је што сам хтео ја да резнем о раду краљ. комесара, и ја држим, да би најбоље и најделиходније било, кад би се из ове Ђораве улице ослободили, за ово пак најзгодни је Аријаднин копац: баш сам закон. Нека влада нашем црквено-народном конгресу повери, да он црквене ствари реши, па ће онда све у најбољем реду бити. Ја признајем право државне власти, да право брани, но држим, да нема права, ма коме тугорисати.

Ја дакле држим, да би најделиходније било, да се кр. комесарство укине, и да се редовним законитим путем ствар реши. Ја штов. кућо држим, да све оно, што се догодило и што ће се догодити, отуд долази, што штов. кућа не познавајући околности у свему даје за право министарству, а можда је да ја ово по једностраној интерпелацији поступа. С тога држим, да је сад крајње време, да штов. кућа буде на чисто о томе, шта је радио конгрес, да увиди, да смо ми на законитом путу, и да су нам жеље праведне.

Имао би коју приметити и на говор г. посланика Кондоросије, но овом приликом нећу чинити никакве дисонанције, јер на ово ју и онако имати другог места или друге прилике, а сад овим завршетком мог говор поднашајући штов. кући следећи предлог за одлуку, који би се на дневни ред ставио после главне расправе овога предрачуна, који је сад на реду.

С погледом на IX. чл. зак. од год. 1868., којим је Србима у српској митрополији законито ујамчена самоуправа у делима цркве, школе и на то односни завлада у границама земаљски закона, и под уставним врховним надзором Њ. Величавства, и којим је српски народно-црквени конгрес као орган те самоуправе признат.

С погледом на то: да по §. 4. истог зак. чланка српски народно-црквени конгрес има право, да своје устројство уз највише одобравање Њ. Величавства донесе, да је то и по §. 7. истог чланка

био први задатак идућег конгреса, и да је конгрес год. 1870. и 1871. с тим се бавио, да је пак без свршеног дела распуштен;

с погледом на то: да је и новосазвани српски народно-црквени конгрес год. 1872. распуштен, пре него што је и отворен, и састављен, и пре него што је гласа од себе дао;

с погледом на то: да су најзнатније српске црквене општине жалиле се како унапред противу Учешћа и, и кр. комесара у конгресу, које превлази делокруг врховног надзорног права, тако и противу распушта конгреса;

с погледом на то: да је кр. уг. влада на то изаслала кр. комесара за српске црквене ствари, но са изричним делокругом: да испита начин руковања са српским народним фондима, фундацијама, и архиепископским интергаларним приходима, и на то односне жалбе, и с тиме са гледишта јавне управе у свези стојећи ствари;

с погледом на то: да је жалба: да је кр. комесар свој мандат, и у опште делокруг врховног надзорног права државног прекорачио: распуштањем црквених општина, остројисањем таквих општина; суспендовањем учитеља; разрешењем гимназијског патриотата и одпуштањем гимназијског професора, мешањем у послове књижевног, ван домаћаја црквених дела стојећег друштва „Матилде србке“ и. т. д.

с погледом на то: да даље трајање овог од три године дана трајајућег поремећеног и ванредног стања у српским народним црквеним стварима у опреси са интересом државе, устава и закона, као и јавног мира и поретка;

с погледом на последу на то: да је представнички дом позван да бди над вакнитим вршењем врховног надзорног права;

Нека представнички дом изводи закључити:

Нека се изашће одбор од 9. чланова представничког дома, на ту цел: да извиди деловање српског црквеног народног конгреса од год. 1870. и 1871. као и конгреса од год. 1872. и поступање владе према њима, као и разлоге, из који су оба конгреса распуштена, и то други пре отварања и конституисања свог; даље да извиди повод изасланству кр. комесара бар. Лад. Мајтешија за српске црквене народне ствари, пуновласти његове, и његове поступке у српским црквеним, школским, и црквено-економским стварима; да на ту цел од дотични министара, од кр. комесара, и дотични странака усмена и писмена објашњења и податке прикупи, и на том основу представничком дому о томе објављени извештај поднесе: да ли поступање владе, и односно дотични министара према српским конгресима од год. 1870. 1871. и 1872. као и изасланство кр. комесара, и поступање овог у IX. чл. зак. од год. 1868. и у целиходности основа има, са евентуалним предлогом о одговорности дотични за своја дела.

Међутим пак да се г. министар богочисти и јавне наставе упути: да кр. комесара у границе врховног државног надзора, односно у границе свога мандата од 4. Септ. 1872. упути изводи.

ИЗ СПЕЦИЈАЛНЕ ДЕБАТЕ НА УГАРСКОМ САБОРУ О ШКОЛАМА.

Држане 17. фебр. (1. марта) 1873.

Свет. Милетић! Поштовани доме! (Жагор: одустаје! чујмо! велики жагор.) Милетић! не одустаје!

Председник. Молим поштовани доме! да изволите саслушати говорника.

Милетић. Поштовани доме!

Само са неколико речи слободан сам пажњу вашу обратити на једну околност, која у уг. војничкој крајини сукобе рађа између јавних власти, и односно државних школских надзорника с једне, и црквених власти и црквено-школски општина с друге стране (Жагор одустаје!) Могло се чути, шта више и у јавним листовима читати, да српске црквене општине у уг. војничкој крајини не пуштају у школе речене школске надзорнике, и да не признају надзорно право државне власти, али ово не стоји. (Жагор чујмо!) Него државни надзорници врше надзорно право, не у оној мери, која би лежала у праву државног надзора спрм вероизповедни школама, но присвајају себи права, која се односе на надзор, шта више и на управу комуналне школе. То долази отуда, што је год. 1871. између осталих уредба уведена тако звана војничко-граничарска основна школска уредба, која је не само са црквено-школским правилима, него и са угарско-државним школским законом у опреси, и то у двема знатнијим тачкама: што се по уг. школском закону и у будуће могу заводити вероизповедне школе, а по граничарском не, јер је по овом изључено оснивање нови такви школама; друго, што по уг. закону и оне већ постојеће вероизповедне школе, које су досад имале политичне општине издржаване, остају вероизповедне, а по граничарској привременој школској уредби оне школе, које политична општина сасвим, или од дела издржава, сматрају се за комуналне школе. (Жагор. Чујмо!) Та околност, што политичне општине у крајини и вероизповедне школе издржавају, не произишче из намере, као да су оне хтеле, да ове школе постану комуналне, него отуда, што су политичне општине биле истоветне са црквеним, или што су хтеле одазвати извршбу, или напоследку што су власти тако заповедиле; али политичне општине, ако су и издржавале такве школе, такве су увек сматрале за вероизповедне. Баш зато, што власти и

кр. комесарство у Темпшвару такве школе за комуналне сматрају, рађају се речени сукоби. §. 3. граничарске школске уредбе гласи: „Свака основна (пучка, народна) школа, за које оснивање, или издржавање граничарска благајница, или дотична општина, сасвим, или честимице, трошаг сноси, јесте јавни завод, и као такав може га посећивати сва младеж, без разлике вероизповести. На други начин пак установљене и издржаване школе приватне су. По оне школе, које су пре издавања ови уредба, какве политичне општине разне вероизповести оснивале, и издржавају ји, одржавају свој досадањи вероизповедни значај, ако одговарају правилима прописанима за јавне школе.“

Ово је извор, из кога се сукоби рађају, и још би се то могло рећи, да се и овај §. још на горе тумачи, и да неће да увиде, да уредба каже: да се само оне вероизповедне школе за комуналне сматрају, које је политична општина не само издржавала, него и оснивала. Кр. повереништво у Темпшвару, само на то мотри, ко школу издржава, без обзира на то, коју је оснивао: црквена или политична општина? Само та чињеница пресуђује, да је политична општина издржава, и на основу те чињенице изјављује се досадања вероизповедна школа за комуналну.

Вршачки владика, и друге црквене власти, а нарочито црквене општине жалиле су се на то. Томе је лако помоћи. Само то треба, да се угарски школски закон распростре и на крајину. Ја сам дакле на то хтео обратити пажњу г. министра. Незнам, у којој обширности намерава влада сабору поднети реформе, или на провинцијалисање крајине односне законске предлоге, и не знам, да ли г. министар намерава онда и угарски школски закон у крајину увести, но молио би, да се уг. школски закон што скорије уведе у крајину, јер ће се тиме заттити извор сукобима.

Умољавам даље г. министра, да и међутим даде тамошњим властима така унутства, која би кадра била, и међутим сукобе одклонити, и то тиме, што би се постојећа школска уредба вршила у духу и смислу уг. закона.

Ово је, што сам хтео рећи овом приликом, и то тим више, што се у Панчеву и то догодило, да је кр. комесар суспендовао управитеља српске школе (који је уједно и професор реалне), и ставио га под кривичну истрагу зато, што није дао асистенцију државном школском надзорнику, који је српске вероизповедне школе као комуналне сматрати и трактирати смеао, а томе напоследку није толико ни управитељ, колико црквено-школска општина, и односно одбор повода дао, јер је овај тако закључио био. Државне власти себи присвајају такође и управно право тиме, што кад се у вероизповедним школама управни како учитељско место, оне га путем стечаја попуњавају; дакле не само надзорно, него и управно право врше у вероизповедним школама.

Ја дакле и опет умољавам г. министра, да изводи на ову ствар пажњу своју обратити.

Што се пак тиче у провинцијалу Угарске постојеће вероизповедне школе, у погледу ови рећи ћу пар речи; већ су многе од ти школама добиле опомени по други пут за то, јер школско здање није по пропису закона, а није се хтеле увидити, да је издање новог здања било у течају, и да само није било готово, кад је 6 месеци протекло, те се издала друга опомена, услед чега треба опомена може ма из ког узрока следовати. Отуда провирује, да је смер, да се вероизповедне школе што пре у комуналне преобрате.

Желио би напоследку, кад би г. министар дао разјасњење у погледу сукоба око школама у крајини, који г. министру и тако морају бити познати из жалбе вршачког владике.

Аг. Трефтор, министар јавне наставе; П. доме! Колико сам кадар био из речи г. представника разабрати, он говори о војничко-граничарским школама захтева, да се тамо што пре уведе уг. школски закон. На то одговарам: да је од дела већ уведен, од дела ће се увести у оној мери, у којој се оствари провинцијалисање крајине. Међутим већ сам у главној дебати казао, да велику важност полажем на школску ствар у крајини, и како ми околности допусте, и сам ћу путовати доле, да непосредно наставим себи знање о стварима, о којима свако међу нама има разне појмове.

ОКТРОИСАНА БУКОВИНСКА МИТРОПОЛИЈА ПО ИСТОРИЈИ И ПО КАНОНИМА.

(По шуселкиној „Реформи.“)

(Сарпштак).

На то питање пак: који би то управо црквени фактори били, који би по праву при подизању православно митрополије са митрополитском јурисдикцијом из дијецеза буковинских и далматинских свога гласа подизати имали, одговор је врло лак: да су ти фактори најпре дотичне дијецезе саме, које би, кад би ту потребу осећале, саме то захтевале и урадиле, но које су баш потпуно о противном убеђене. — Но колико је барем нама познато (вели дописник из Буковине у шуселкиној „Реформи.“ У.) те дијецезе о томе ни саслушане нису. Дакле, кад се образује из дијецеза буковинских и далматинско-бокеших нова митрополија, не треба онда — и неје нуждно ваљда ни саме те дијецезе далматинске и буковинске о томе у напред запитати? Ако тако г. министар Штремајер мисли,

богме смо онда са уставношћу далеко дотерали. Чини ли то г. министар из узрока, што су можда дијецезе далматинске из државне благајне субвенционисане, то у Буковини није тај случај; па и ако се је и сам владика Хакман и по други пут зауделе митрополитског достојанства на владу обратило, то се дијецеза сама опет није за подизање митрополије изрекла. Још су мање таку жељу далматинске дијецезе од своје стране изрекле. Но ако се г. министар просвете Штремајер не осећа за позвана, да се на тог фактора у црквеном организму обазре, то је ипак морао као уставовери министар чланаг 15. осн. држ. закона од 21. дец. 1867., који уређење и управу у свим црквеним и религиозно-просветним стварима, самим дотичним црквама и црквеним заједницама уступа, бар ва ништа, а оно у достојно призрење узети; већ и за то је морао г. министар тај закон поштовати, што по учењу православне цркве, не владика сам, не владика ни са целим свештенством својим, не владика само с народом својим христову цркву сачињава. — Од велике је важности ту и глас карловачког синода. Ту одлучујућу пуновласт признава је и сама круна, јер баш из тог јединог узрока влада је пристала на сазив карловачког синода од године 1864. и томе је синоду круна само поводом тим одлучан предлог уступила. Но синод је тај жеље владике Хакмана одбио, а о Далмацији не беше на томе синоду ни говора. Непобитна је истина дакле, да су буковинске и далматинске дијецезе под српску карловачку патријаршију подпадале, за то и несу те владике у потпуном смислу речи прави суфратани владике архиепископата карловачког. Те су дијецезе дакле управо православне дијецезе српске православне карловачке патријаршије, и ако се у унутрашњим духовним и спољашњим административним стварима од те српске патријаршије оцепити и посебно уредити и образовати желе, онда морају то свакако по предходном одобрењу карловачког православног синода радити. Карловачки је синод дакле прва инстанција, на коју се је уставовери владика Хакман обратио имао, кад је митрополит хтео да постане, а не и никада бити не може само чиста државна власт, државно и то још римокатоличко министарство. Ту су да богме господин епископ Хакман поред све уставољубивости своје, устав прекорачио и нешто учинио, што им се никако као лојалном и уставоверном владци опростити не може. Ако ништа друго, а оно бархијерархичке свезе, морају и требају да се на законитом, на то црквом одређеном путу решавају, а не да се и оне још бојним оружјем и брјетком сабојом пресецају. — Метнемо ли пак случај, да је карловачка патријаршија, карловачки правосл. синод споразуман био са оснивањем митрополије буковинске, онда се опет рађа питање, како је и сам православни карловачки синод то на своју руку узети могао, а без знања правосл. патр. синода у Цариграду, који би управо имао и могао ту последу, пуноважно одлуку да изрекне? Или ваљда несу и у православној цркви хијерархички конци тако замршени, као у римокатоличкој, у којој је и свака прекоизвазија од простора зависна; па и ако је баш тако, опет несу ти конци тако испрплетени, да сваком јерарху границе свог делокруга одређене несу. У организму православно цркве крећу се истина поједини чланови много слободније, него у строго централистичкој римокатоличкој цркви, али нити би владике смеље прелазити у строго канонички нормисани делокруг митрополитов, нити би ови смеље уставна права патријархова повређивати. —

Напослетку се у погледу буковинске митрополије морамо и тог питања дотаћи. Та дијецеза беше од постанка у Радачу суфратанска дијецеза митрополита молдавског, који је тада у Суцави седео, па после своју столицу године 1640. у Јаши преместио. Оцепљењем Буковине од Молдаве беше и канонички саобраћај митрополије са радаучком, за тим за черновичком дијецезом прекинут. По наредби министра просвете и богочисти од год. 1869. мораше се молдавски митрополит, који тада већ у Јаши сеђаше, свакога митрополитскога права на буковинску дијецезу свечаво одређи, но мислио, да се ту преварити нећемо ако кажемо, да се то напуштање митрополитскога права само на напуштање духовног надзора над црквом и оним срезовима своди, који некада под управу првобитне дијецезе подпадаху. Но да се митрополит јашански још и данас каноничких митрополитских права погледом на буковинску дијецезу придржава, то се већ и отуда видети може, да тај још и данас носи наслов митрополита од Суцаве. Па ако је са том целом ствари још и до данас тако, онда би се морао најпре јашански митрополит свих митрополитских права на дијецезу буковинску у свој каноничкој форми одређи, и тек би се по тако обичаном законитом делу могла сва канонична сметња као улоњена сматрати, и од дијецезе буковинске митрополија подигнути.

Морала би дакле она господа, која за оснивањем буковинско-далматинске митрополије потегоним, многа јасна питања на среду и на јавно претресање и решавање изнети, пак онда тек савршеном и неприкорном изведењу свога љубљенога дела, а и по остарејој вољи свога милога старца Хакмана приступити. Док то пак не учине, дотле та господа не треба ни да савају, да су какво политичко — мање још мудро дело у православној цркви учи-

ни. Та све би на то законом овлашћене факторе прве најпре саслушати требало, па онда тек да може пислитавска мудра влада казати, да је и у први, и то у православној отворила дело, које сва и најдавнија правила превена за чисто и законито првено дело сматрају, и онда би старац уставо-варац, Хакман рећи могао, да је митрополит при-повнат од православне источне цркве, и да као такав први свој митрополитски делокруг насту-питу и своја каноничка митрополитска права вр-шити може.

Колико се досада барем из новина донаје, и колико нас сви доузданији гласови православних Далматинаца, Буковинаца и војводинских Србаља у Угарској, не варају, рећи би, да је влада са сво-јом остројасаном митрополијом Буковинском и са својим митрополитом Хакманом код саме правосла-вне хијерархије, код целог православног народа, па и у онштем јавном мишљењу страхотно насеја. Обе ли влада то умети, или хтећи осетити, то идемо да видимо. Тек толико знамо, да та бечка влада не може бити тако куражна, да своје дело као законито забашу-рује и онда, кад се против такога дела, вребајућег цр-квени устав и закон, и митрополит-патријарх кар-ловачки, а осим већ протестујућих двају буковин-ских владика и владике далматинске ригну, дога-зујући да је дело свршено, а да се они не закону и праву, које имају, о томе предходно ни запи-тали нису, и просто не признајући по томе ни светском влашћу огтронасе митрополије Бу-ковинске, ни наименованог синодски не изабраног митрополита Евђевија Хакмана. А ни сама цари-градска патријаршија не ће и не може свршено то дело равнодушно пропратити. Те је тако врло лако предвидети, да ти сви снажени фактори православне цркве владик у Хакмана, ако би он преко свега тога своја законом и синодом цркве-ним не ујачена митрополитска права вршити по-че, и анатемисати, из заједнице христјанске извр-ши, а за проста узурпатора митрополитских права прогласити могу. А још се жадестније цела ствар обончати може, ако православни Далматинци и Бо-ковици са својим владика не обавруби се на канон-ичне форме, против свог светском влашћу на-метнутог првеног поглавара, черновичког старца митрополита Хакмана скоче. У том би се случају могла така митрополија и конституисати, али би та митрополија извесној судбини подлегла, та би митрополија за неканоничку хијерархију прогла-шена била, и у том би случају све јадне по њу последње шваме на се примити морала.

Но желим је, а и надати се је, да то бечка влада допустити не ће, да та митрополија до шиз-ме сазре, и да се за љубав изнемогла владике Хак-мана, који нити љубви и поверења у народу, нити код своје браће владика, ипотчињеног му свештенства, ужива, тако великој опасности и по свој и држав-ног устава опетанах влаже. Оне ли пак 80-десе-тогодишњи старац владика Хакман, који је већ половином живота свога у тавном гробу, све те законом означене сметње безобзирно прекорачити и опет као православан, па ма и наименован мит-рополит, фунгирати, то остављам њему и мудрим и дојавним саветницима његовим. Ако пак савет тај баш на то смерао буде, и ако господин Хак-ман као така саслуша, онда му видимо из све-тијех књига овај посдрав: Qui non audit ecclesiam, esto tibi sicut ethnicus et publicanus. (Ко прву не слуша, једно је и исто, што и незнабожац и ца-ринар.)

ГЛАВНА СКУПШТИНА ВАРОШКОГ ОПШТИНСТВА У НОВОМЕ САДУ.

У четвртак 22. фебруара држана је под пред-седништвом вел. жупана А. Флата редовна месеч-на главна скупштина магистрата и представни-штва вароши Новог Сада.

Министарство унутрашњих дела услед пред-ставе овога општинства одговара, да је одустало од пређашње своје наредбе, по којој би се имале сви ма српским изасланицима давати препреге о гробу варошком. Овај је отпис узет на знање. — Исто је тако узет на знање допис вел. жупана, да је за председника оверовиом (верификационом) од-бору наименовао Павла Хергера. — На позив горњо-српских жупаније решено је потпомоћи њихове представке на сабор ради укинуће порезних егзе-кура. — Исто је тако решила скупштина услед позива општинства вароши Пожуне, да потпомо-гне њихову представку на сабор, у којој се захтева, да се једовитима забрани насељивање у Угарској и њихови манастири сви да се укину.

Одбор за грађење жељезничке пруге Пешта-Нови Сад-Земун позвао је ову варош, да изда обвезно писмо за поклон они 20 ланаца варошке земље, што је још лане решено, да ће се на цел бесплатно уступити. Скупштана је по предлогу општала и магистрата решила, да ће се то обвезно писмо моћи тек онда издати, кад то друштво партиларно по утврђеном плану означи ону земљу, коју ће за жељезничку пругу и станицу употребити.

Варошко-књиговодство поднело је исказ о за-кључним рачунима варошким у пређашњој години. Овај је исказ издан одбору за прегледање рачуна, у који су од стране магистрата изабрани градо-начелник као председник, и Ј. Мануловић, К. Три-

ковић и Петар Полит, а од стране представитва Марко Поповић, Ф. Шрајбер, Јефта Терпић и Ђоста Радловић.

Одбор ради припрема за издање варошке куће поднео је извештај о своме раду, заједно са својим предлозима. Код овог предмета породила се дуга и жива дебата. Католички абат И. Бенде хтеде и овом приликом по други пут да уложи протест против пређашњег закључка, по ком се варошка кућа има задати на празном кућишту у тако зва-ном „Хану“, али му вели жупан одузе реч, пошто то сада није предмет већања. По дужем савето-вању буде усвојен предлог дра Милетића са до-пуном дра Суботића, по коме се одбор упућује, да план за издање зданија за магистрат и гр. суд тјко удеши, како би се издање варошке куће могло ове године отпочети, ако се међу тим и не бимо-гло са министарством доћи до споразумљења у по-гледу зданија за суд. Даље је по предлогу одбора решено, искати од министарста правосудста, да варош на издање зданија за суд даде предујам од 60.000 фор. у име кирије за стан суда, која ће се доцније имати урачунати. На послетку је упућен одбор, да до уторника на основу пређашњег на-прта за варошку кућу поднесе предлог, на основу кога ће се моћи израдити план за издање вар-куће; и тога је ради решено, да се ова скупштина у уторник настави, где ће се осим овога и други предмети расправљати, који данас остану невршени.

Услед позива од стране финан. управе у Сегедину изабрана је скупштина у одбор за разрез дохода-рине: вар. капетана Р. Мануловића, сенатора М. Димитријевића, и представника Ђ. Шивића и А. Сакача, а као замеснике Ст. Јефтића и Ф. Риппа. За чланове који ће ради барања рекламационог одбора за доходарину у Сегедин или, изабрани су М. Ди-митријевић и Ј. Стефановић.

Магистрат је поднео предлог, да се овлашћем ветрогасном друштву уступи варошка зграда, у којој је сада хонведска главна стража, да ту могу свој стан имати и ветрогасне оправе своје сме-стити; а за хонведску стражу да се узме други који стан под најам. Скупштина је овај предлог једно-гласно усвојила, јер је заиста нужно, да ветрога-сно друштво има свој стан, у коме би своје справе држати могло, и да тај стан буде на таквом месту, одакле се лако на све крајеве вароши може доспети а у том је погледу најзгодније место главне страже.

На предлог магистрата изаслан је један одбор, који ће на основу предлога вар. капетанства изра-дити и првој скупштини поднети предлог у по-гледу угодна места војничка, који у варош нашу до-лазе на периодична већања. У тај суд одбор иза-брали: Ст. Франковачки, Др. Јов. Суботић, М. По-повић, А. Ђирић, Дера Мажевић, Ф. Шрајбер, Ф. Рипп, П. Хергер, С. Видаковић и Цера Дими-тријевић.

Магистрат је поднео предлог, да се расписе лиценцијација ради печења цигаља за издање варо-шке куће. Скупштина је на овај предлог решила, да се расписе лиценцијација на 800.000 цигаља, од којих једна четвртина има се вароши предати нај-даље до 1. Јула, а све до краја септембра; варош ће доузетније уступити нужно место за печење цигаља и даће му 750 хвата врбових дрва рачу-лећи по 7. фор. хват и 6000 комада машина по 50 од једне хиљаде; даље је дужан доузетник прописану пристојбу за печење цигаља варошкој благајни платити, и од вароши на ту цел при-мљена дрва само на то употребити. Магистрату је поверено, да овај закључак скупштине што ско-рије изведе.

После овога закључи вел. жупан за данас ску-пштину и закаже наставак у уторник у девет сати пре подне. (В.)

Д О П И С И.

Из Оточке крајине. 14 фебр. У данашњем бечком „Тages-Blatt“ у читасмо допис из Пеште, који вели, да се између администратора српске патри-јаршије и г. Мајтешија породило коналит из У-рока, што овај не предаје онема даљски рачуна. И да је г. Грујић већ у Паграц отишао. Толико пеш-тански дописник. Истина је, да г. Мајтеши даљски рачун г. владике Грујићу није предао, као и то, да се овде овде показују симптоми, који би довољни били оставку г. Грујићу на администраторство оправдати; ма да је г. Грујић побјегао у Паграц јединствено зато, што му Мајтеши даљски рачуна не предаје, то не можемо веровати. Има ту друп-нији и важнији ствари, које г. Мајтеши на очиглед г. администратора Грујића онако — баш мађарски врши. И ако г. Грујић против своје природе ћути, отуд још не следује, да му туга и жадост његово срце не пара; гледајући, како му народ, који од њега много изчекиваде, киве и муче. (Не види се да му је жадност даља од Даља. Уред.) Не-ћемо овде споменати нечувена безакоња, која се у Новоме Саду, и изван овог од стране државни органа стварају, доста је овде споменути, да бечка влада две српске епархије далматинске од српске патријаршије одцпеи и исте новоподигнутој ми-трополији буковинској подврже. То је заиста не-чувена неправда. То је рана на тјелу наше срб-ске цркве, коју ћутање никад извидати неће. То је страшно. Једној романској епархији, коју ни

географични положај ни народносни топ не веже са Далмацијом, субсумирају се „две“ српске епархије, па још тако, да Србин никад митрополит бити не може, него свагда Несрбин калуђер. На овака чудна, која су напорена против српског јединства у на-мјери тој, да нас што већма онемоће, ко се неби зашлало? Само овај не, ком је сви свет чула изу-мрљо...! Еј, блажени Јосифе! устани па види, шта уради бечка влада од твоје православне Далмације, над којом си ти и као владика и као патријарх глава био! Устани па види, како је твој љубимац гласовити оратор и родољуб Никанор онемои — и премрло —! Одавно се игра зла политика према нашој српској цркви. После смрти патријарха Ра-јачића, а за време покојног Маширевића, бечка влада подиже романско митрополију. Сада опет после смрти патријарха Маширевића, а у време администрације г. Грујића подиже се и друга, ро-манска митрополија, па не, као прва из сами ро-мански, него једне влашке а две српске епархије. — Па докле ће то тако ићи? Може ли дакле г. владика Грујић, који лијену успомену из својих млађи дана има, још и даље администратором упваљене патријаршије српске остати? Зар онај лијени глас, кога је митроносни прјесник г. Никанор у свом на-роду, стекао, да опри — да са сарани? Зар не-може он лепшом и лакшом смрћу — умрети? Пре-узвишени владика г. Грујић не може и не смеје даље администратор остати; јер је то још једини начин, којим био невиност у Далматинској ствари до-казао, као и то, да српски народни владика не може бити ничија зловобна машина — издајница рода свога. —

Из новина дознамо такођер, да нам за адми-нистратора наше епарх. горњокарловачке долази г. архм. Михаловић. Сваки жив пита, је ли у роду загребачком Михаловићу. Ми га не познајемо. Да смо српску журналистику пратили од пре, може бити, да би га бар морално познали —! Ми смо за цјело држали, да ће г. владика Грујић обљуб-љеном нам г. Герману Јовановићу за администра-тора именовати. Изговор, да је он тек прогосинђел, нема овде мјеста; јер је г. Герман већ био у тро-ичном предлогу (Vorschlag-u.) и то на другом мје-сту за владик божевког. За нашу горњокарловачку епархију он би баш добар био; јер је тако рећи сву своју младост међу нама провео. Познаје епар-хију у накрет. Зна обичаје наше. Што је још нај-главније, њега је покојни владика Лукијањ својим слободњачким и народним духом задану. Шћиме би се дамо у правцу народњем радити. Ми ово исповједамо са гледишта чисто начелног, те по-томе не нам и г. архм. Михаловић добро доћи, ако наследи дух и начела његовог предшаственика — ако члан народа буде. И ово је: *Conditio, sine qua pop-ulo aequi jure vivere possunt*. Само тако! —

Народна просвета.

Племенити добротвори. Честити грађани пан-чевачки покојни Семеун Мандрино и Марко Лало-шевић селили су се тестаментом својом и сиром-ашних ђака на панчевачким срп. народ. школама, те су оставили „друштво за потпомагање сиромаш-них ђака на нар. школама“ сваки по 100 фор. Вечна успомена у народу овим врлим родољубима који су и за живота свога чинили толика добра а својим лежим делом на смрти урезали своја имена у срца одраштајућег покољења. Овом приљком пре-поручујемо свима родољубима нашим, да се угле-дају на честите Панчевце, те да у сваком већем месту нашем оснују така друштва за потпору уче-ника на народним школама. Многа сиротиња наша не иде баш с тога у школу, што нема ни халине ни обуће, нити књиге ни друге школ. потребе. У сваком нашем месту има племенитих душа, које би радо притицале у помоћ оваком друштву. Учители и школски управитељи ваљало би да узму иницијативу у овој ствари. А панчевачко друштво учинило би услугу свима, кад би своја правила поновом штампало у јавним листовима.

Бечка изложба и учители. Месеца маја отвара се светска изложба у Бечу. Мимо свега другог што ће бити на тој изложби, видимо из новина које пишу о њој, да ће она бити особито богата у излож-цима, што промићу народну просвету у напред. Све државе и народи на свету изложиће упоредно сред-ства, што служе да се човек од колевке на до свога зраста учи и васпита. Све што би учитељ и пе-дагог могао тек дугим путовањем и проучавањем да сазна, биће овде прикупљено и изложено на једном месту, а то ће бити тим удеценије, што ће стручњак упоређујући једно с другим моћи лако познати које методе и која средства и нај-боље и најлакше промићу у напред народну про-свету. Вечко министарство стара се да што више учитеља и професора добу да виде изложбу, и из-даваће им у то име новчано потпоре и друге олак-шице за путовање и становање. Нема сумње да ће то учинити и угарско министарство, али ће том приљком бити слаба обзира на српске учитеље, као што нема обзира, када се шилу учитељи у ино-земство свога даљег образовања ради. Неће нико порећи да је врло потребно, да и српски учитељи виде ту изложбу, па ако их не може видети велики

број, оно би ваљало да се пошљу бар из сваке ди-јецезе по двојица ових феерија у Беч. То изасла-ство не би стало више од 2000 е, а толико би се могло накупити од наших већих и имућнијих оп-штина. Ми обраћамо пажњу наших школских вла-сти на ову важну ствар а надамо се да општине наше не би одрекле овде своју помоћ, јер би по-вад обраћен на тагу цел уродно богатим плодом. Народно школски савет требало би да препоручи ову ствар општинама а и сам би ваљало да по-тражи извора, па да пошље на изложбу још и наше школске референте, професоре са учитељских школа у Сомбору и Паграпу, са гимназија у Но-вом Саду и Карловцима. До овогодишњих школских феерија даљ би се та ствар удесити и ревносим настојањем и извести.

Школе у Торонталу.

Концем месеца јунија била је седница торо-нталског школског већа, у којој је државни надзор-ник Месеја поднео свој извештај о стању школе у год. 1872. Из тог извештаја вадимо ове податке. У торонталској жупанији имаде 94 комуналних и 161 одбевјоналних школа свега 255 школа, а у истима 391 учитељ. Надзорник вели да има школ-ске деце од 6—15 год. 77.267 од којих иде у школу 43.148 (дакле 52% прошена) а не походи школе 32.120 деце, дакле 48%. Од те деце долазе на једног учитеља у Немаца 170, код протестаната и чивута 90, код Срба 400 (?) код Романа 600 (?) ученика а од деце што дојста иде у школу до-лазе на једног учитеља у Немаца: 105, у протес-таната и чивута 60, у Срба 30—32, у Романа 11 словом једанаест ученика! Издржавање свих 255 школа стоји 184.954 фор. годишње и кад се одбије оно неколико хиљада фор, што се троши на оправке зданија долази пресеком 500 фор. плата на сваког од оних 391 учитеља. У жомбољској грађанској школи иде 63. учен. плата је учитеља 900 фор. У по-вторне учитељ. течаје ишло је дане 76 учитеља (ту сигурно нису урачуњени српски учитељи У.) а у гимнастичке течаје 42 учитеља. Поучавано је 1100 одраслих људи што је стало државу 3000 е. Сада је за ту наставу уписано њих 7000 да које би држава потрошила 20.000 фор. Повторну школу држе само у Немаца.

Нечувано чудо. У Сисеби у округу шлеавиг-хол-стајнском живи народни учитељ по имену Оцен, који је учинио нешто, што није да не би хтео учинити и други који нар. учитељ, али што од како свет памти нар. учитеље, ни један није могао то да учини. Тако се чудо догађа само једанпут у свету и опет ће проћи хиљада година, док који учитељ буде у стању да учини то чудо. Учитељ Оцен по-клониио је својој општини 3000 фор. словом три хи-љаде фор.! Општине које би биле жељне оваких поклона, знаће шта треба да чине, да заслуже оваки дар.

Епархијски школ. одбор бачке дијецезе држао је у четвртак по подне своју редовну месечну сед-ницу под председавањем подпредсеника Др. Јов. Суботића. Чланова са стране није било. У овој се-дници проглашена је „Уредба за народне школе“. Народно-школски савет послао је декрете за учитеље: Легића, Вугарског, Вујића, Грујића. До-мића, позвао је одбор да у Бегечу покуша изми-рење између учитеља и општине. Исти савет ја-вља да му је дошло до знања, да неки српски уч-итељи, који су се заклели на комуналне школе, праве смутње и неприлике у општинама против аеро-законски школа, па позвао одбор да против сва-ког таког учитеља одмах поведе истрагу и ако се осведочи, да га скине са звања. Учителима Старо-Бечејским није молба за десетогодишњу пови-шницу уважена и остављено им је да се призову на савет. Општини Ст. Врбашкој није дозвољено да преиначи из готова новца депутата и полак се-сије земље састојебу се учитељску плату у гото-вом новцу. За привременог учитеља у Врбасу пот-врђен је Гавра Пешић али да половину плате издаје удовици учитеља Грујића. Новосадском учи-тељу Угљешићу досуђена је награда за Сушентуру. Товаришничком учитељу Дедићу дозвољавало се прелазак у Даљ само тако, ако је своју службу благовремено одказао. Школски референт је ја-вио да још не може да поднесе исказ школској деци, пошто му општине нису послале dostatочне исказе, а неке нису поднеле још никакве исказе.

НОВИ САД 24. фебр. Кр. комесар одпочео је визитацију манастира. Бар приповеда се, да је у прошлу суботу био на чисти у манастиру Ковиљу, на којој је части био и владика Грујић, презав се преко Дунава. Како пролеће иде, да красно ће то бити, визитовати друшвогорске манастире. Не-знамо само, хоће ли и то у манастирске рачуне доћи, и не ће ли онда требати надкомесар казав, да ове ревидира.

Једну ноћ око ноноби, изишли су од краљ. комесара арх. Анђелић, кат. парох Бенде, и луто-рански свештеник Белохорски. Дакле ти нам гроје план конгреса! Ликуј Сијоне под владиком Груји-ћем! Чужемо, да је план већ утврђен: да се сазове кон рес за избор митрополита, и то по деклара-торији, и то да наименоване црквене општине по-сланике бирају. Ниг zu! Само тако! Видићемо, шта

Не влада на таки извештај комесаров казати, а видјемо и — наше посланике на уг. сабору.

Ко мађарске новине чита, познато ће му бити, да је у њима било дописа, и телеграма, како комесар није платио кирију за пребашње време, и како и други неки дугова има. Сад краљ. комесар води извештај о томе, чије је то масло? Показало се, да је познати новосадски пасквилант, бивши у Пешти, оданде телеграфисао кредиторима кр. комесара, питајући их за дуг, одкуда су изнели дописи као бајаги из Новог Сада, и т. д. Говоре, да би се кр. комесар рад отрести адлатуса, и адлатушице, али да ове горе подржавају опет они, који би ради и сами постати кр. комесарима. Јекелдулушије, и сам гр. Радаји, копају ногом. Зашто и не би? На последку ће постати поштени Срби, који се ранише на јаслама диспозиционог фонда, а остали ће сви бити — разбојници, дунези, достојни Радајевог комесарства.

— „Н. Лојд“ доноси листу цивилини пензионираца, који већу плату вуку, него што им припада. Но листа је примера ради, дакле неподпуна. Има ји и у Н. Саду, којима припада пензија од неки 300 фор, а вуку је у своти од 800 фор. Има ји, који ма да су у звању, и двапут толику плату вуку, колика је пензија, ипак противу закона и пензију подижу. Владине „очи“ — органи владини не виде те „баване“, а нама опет не допушта нарав, враћати као за срамоту.

— Уредник овога листа, бавећи се саборским пословима, тек је сад дознао, шта се о њему у 16. бр. „Будућности“ рекло. Таме стоји: „За нас Србе доста је чути, да и онакви небојше, као што је један Милетић и т. д. могу бити догнани до невоље, да у главноме народном питању себе поричу, т. ј. да јавно и званично морају доказивати: да под народним јединством Срба разумеју само Србе изван Аустрије, а не никако и себе и своју осталу браћу у Аустрији и Угарској...“

На то ћемо у кратко одговорити. Не знамо, па нећемо ни да нагађамо, у коме је од два супротна смисла мишљена реч: небојше; нећемо ни о том да размисљамо, и да кога уверавамо, да ли би нас невоља таква догнати могла до тога, да себе у главном народном питању поречемо: но то знамо, да још нисмо до такве невоље догнани, и да себе никако, а немоли јасно и званично, ни у чему, а немоли у главном народном питању порекли нисмо. Непознат нам је извор, из кога је писац чланка у „Будућности“ то приео, јер је тај чланак од 10 (22.) фебр. а уредник овога листа тек је 15. (27.) фебр. држао на уг. сабору беседу, у којој је од србске народне странке одбијао стреле клевете. Ми би са нашим пријатељем Лазом Костићем могли писца запитати; где смо се, и то ма којим начином порекли? Но ми ћемо да писцу посоа олакмамо; и питамо га: где је и кад је уредник овога листа — Милетић — казао, и исповедио, да под (разуме се политичним) уједињењем Срба разуме и оне Србе, који у Угарској, наиме у Бачкој и Банату, са другим народностима помешано, и географски неокружено, и неаштићено живе? Тога нема ни у програму оностране србске народне странке, ни у самим одлукима србске омладине, у којима је реч о духовноме јединству Срба. Доказ противнога у себи би садржавао доказ, да је и уредник овога листа у томе, ако и не зато у главном народном питању, „себе порекло“, чега би осим други последица и та била: да би и други који „брат“ који је себе кадгод порекло, или се порече, имао утеху куче лиснице у басни.

— Из Карловца нам јављају, да тамо у гимназији катихета, познати Ваца Константиновић туче и буша баче на своме сату и на „пјенију“, а шта више записива јим оца и мајку лоповску, а к томе још их истерује и прогања са својих часова, — Неки су ишли, да га туче администратору и директору. Но колико су успели, незнамо. Док се боље извесим, јавићу Вам. — Из Карловца нам јављају даље, да њихове црв. школске општине председник познати Јана још није изнео инвентар црквених рачуна, као и то да је ген. команда послала неке опомене црквеној општини, претећи још распуством. Герман и Јања неразједна братија; па ипак Јања не сазива одбора толико времена, већ раде на распуству црв. школске општине.

НОВИЈЕ.

Пешта 24. фебр. Посланик из Ердеља, ром. народности Мачелар није никад дошао у сабор, нити је предао свој мандат, зато је сабор усљед петиције неколицине, закључио био, да га председник сабора позове, да или мандат пријави сабору, или да се изјасни. Он се сад изјашњава овако: „Да му је, ма да се зато ни узимамо није, дакле без његова знања и савзволена цењено поверење већине бирача варошице Хаџега покљоњено, и тиме му то одликовање у део пало, да ту варош као посланик на земаљском сабору заступа; но почем је с примамљем мандата тога, и то још у потпуном споразуму са бирачима својима — својим дакле и њовим назорима потпуно одговарајући — неке извесне услове споко, и почем се та услови још испунили нису; то је принуђен, ма са највећим сажалењем изјавити, да му поштовање, које својим бирачима дугује, љубав коју према својој домовини гаји, — не допуштају, да употребу од датог му мандата чини. Сабор је усљед тога расписао нов избор.

Пешта (истога дана). — Јуче се саветовању пододбори четворице угарске региоколарне депутације у хрватским стварима, у финансијском делу хрватског питања. И министар финансија беше присустан. —

Петроград 24. фебр. (5. марта.) Данас у сабору изнесени законски предлог о увађању општег времена службобања одређује време службобања у војсци 15 година (6 година активна и 9 година резерве) и време службобања код морине 9 година (7 година активни и 2 године резерве.)

Верзал 24. фебр. (5. марта.) Тјер је данас говорио са грофом Аријом о шпањолским стварима. Тјер се канда поплашио евентуалности да у Шпанији федералисте напредују, што би свакако радикале у Француској још већма ослабити могло. Гроф Ариј је одма известио кнеза Визмарка о томе саветовању. То је учињено по изричној жељи Тјеровој. —

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Сад је баш изишла из штампе књига

ВЕРОИСПОВЕСТ

СУВРЕМЕНОГ ПРИРОДЂАКА.

Који је жели имати, нека се обрати срп. нар. задружњој штампарији у Новоме Саду.

Цена је: 30 нов. (за Србију 3 гр. чарш.)

Сретен Анђеликовић.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Сисак 19. фебр. (Шипуш и друг.) Шелница дошао по томе, што на меродавним пијацама све то чвршће постаје, и по томе, што на нашој пијаци залиха све на мање снада, до врло угодног мњења, имама је прошле недеље до 8000 вагана односа, те је следеће цене заузела:

Прва бечајска роба по 7 ф. Потиска 80—86 фун. 6 гр. 30—35 н. 82—86 фун. по 6 ф. 50—60 н. и 88—86 фун. 6 гр. 70—80 пов.

Кукруз стари занемарен, нови се пак све већма тражи, те се оно пешто вагона, што се од ове на пијаци налазило, радо по 3 ф. 40 н. за 86 фун. плаћало, и није могуће, да ће први привози ову цену такође одржати.

Јечам у непромењеном мњењу, само се чини, као да ће се пиварска роба боље тражити. Панчевачки се држи по ф. 2 ф. 15—20 н. за 70 фунти.

Зоб чврста. Банацка се држи по 3 ф. 15 н. а босанска у транзитно 2 ф. 60 н. бечки цент.

Воде расту, те су већ равнобреге.

Време кишовито.

ОГЛАСИ.

ОБЈАВА.

Од стране магистрата даје се на знање, да ће се 29. марта по н. е. 1873, у 9 сахата пре подне, у магистратској дворани држати јавна дражба, путем које ће се право на прибављање таксе, за сечу меса, за точење пшћа и увоз пшћа у ову варош на више година под закуп давати.

Одредбене таксе и блажи услови могу се код оворарског отпавништва увидети а на захтевање њихове странцима ће се уз назначај адресе по пошти доставити.

Магистрат слободне краљ. вароши Панчева 3. Марта 1873.

Н. Павловић,

градоначелник.

Т. Беквић,

велики бележник.

ПОЗИВ

на главну скупштину „Српске задруге за међусобно помагање и штедњу“, која ће се 8. (20.) марта тек године у 9. сахата пре подне у дворани „српског друштва за радиност“ држати. —

Сваки деоничар, који жели право гласа на скупштини имати, има се са својом књижицом до 3. (15.) марта т. г. у „Задруги“ пријавити, где ће лист за гласање добити. —

Из одборске седнице, држане у Новом Саду 4. марта 1873. 2—3 Управа.

МАНУФАКТУРНА И ШПЕЦЕРАЈСКА ТРГОВИНА,

СТЕВАНА ПЕТРОВИЋА

У ЗЕМУНУ,

потребује једног практиканта ил шегрта. 2—3

СТЕЧАЈ.

Код „Панчевачке штедионице“ упражњена су ова места:

1-во место начеоника. Они, који на ово место рефлектују, нека изволе означити своја потраживања у смотрењу плате. —

2-го место благајника са годишњом платом од 800 ф. — и обезвом, да се положи или у готовом новцу, у државним обезвешањима, реалитетима са пушмарном сигурношћу, или у деоницама штедионичким. Ако је кауција у готовом новцу, тада ће се исти од стране завода са 6% укаматити.

3-ће место комптоаристе са годишњом платом од 400 ф. —

Поред нужних способности изискује се потпуно знање српског и немачког језика.

Сви они, који су вољни да рефлектују на једно од тих места, нека изволе дотичне молбенице снабдевене са нужним сведоџбама, до 19. (31.) марта о. г. потписаном заводу доставити.

2—3 Панчевачка штедионица.

ОБЈАВА.

Жабалска је општина у седници својој од 16. фебруара ов. год. закључила 1400 лапана задолжбене и од поплаве оштурене ритске земље путем јавне дражбе на 3. године — почетиши од Марта 1873 — под закуп давати.

Закупници који би желели исеку земљу узети, имају 16. Марта п. р. ов. год. у 2. сата по подне код жабалске општине на дражбу доћи. Даља условија могу се код речене општине у свако доба увидити.

У Жабљу 1. Марта 1873.

Т. Милошевић,

кнез.

Шкопарџија,

Бележник.

ГОД. 1858. ОСНОВАНО И НАЈВИШИМ МЕСТОМ ОДОБРЕНО

I. УГАР. ОПШТЕ ОСИГУР. ДРУШТВО

У ПЕШТИ,

ИМА ГАРАНТНИ ФОНД ОД ПРЕКО

СЕДАМ МИЛИОНА 400.000 ФОРИНАТА А. ВР.

И ПРИМА ОСИГУРАВАЊА:

а) против пожара (ма и са муње) а осигурава куће, фабрике, машине, стоваришта, покретности, стаје за стоку и т. д.:

б) против туче;

в) против опасности којима су изложена добра на води, на суву и на жељезницама.

Основна главница и уплаћени износи премија, дају свакоме довољно јемства, а услови осигурања врло су пробитачни по публику.

Премије се рачунају што јефтиније, а штете што се догоде, плаћају се најбрже и најсавесније.

Подписано отпавништво даје најуслужније свако извешће, што се односи на посао око осигурања, и препоручује се овим да обави све послове ове врсте.

СРЕСКО ОТПРАВНИШТВО

првог угар. општег осигуравајућег друштва у Пешти:

Д. КОДА,

БАНКАРСКИ И МЕЊАЧКИ ЗАВОД У Н. САДУ.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ СВИМА ОПШТИНАМА:

ЗА ШКОЛСКУ БИБЛИОТЕКУ:

Паша земља I. и II. С. В. Поповића ф. 1—	Искрена ријеч Српкињама . . . —25
Девојачки свет . . . —1—	Наши доживи од Пелагије . . . —20
Дечјик свет I. 30 н. II. 40 н. . . —70	Борба америчког народа . . . —25
Бачка радост од Милићевића . . . —30	Русовљев Емил . . . —25
Анђео у Паланци . . . —15	Јестастивна Фрачковића . . . —25
Бисер и драго камење . . . —20	Рачуница са 800 слика . . . —22
Божјини дар од С. В. Поповића . . . —10	Емили 19. века . . . —90
Дјела славних људи . . . —20	А. Диетервет . . . —35
Итчан од Хоџмана . . . —70	Задаћа учитељских задруга . . . —20
Седо златоворно . . . —60	Историја педагогије . . . —1—
Јован Жинка . . . —20	Наука о васпитању . . . 1.10
Робинсон . . . 1.20	Народна школа у Чехословена . . . —10
Неколико народних песама . . . —10	Теорија педагогије . . . —80
Котарчица црвца . . . —30	Упутство за предав. бучкара . . . —50
Јањешце . . . —30	Историјски развитак цркв. свјета . . . —60
Предјаница . . . —70	Прирава за истор. свјета . . . —60
Земља на којој живимо . . . —30	Школка дисциплина . . . —40
Из природе В. Арсенијевића . . . —20	Оцеви и деца од Милићевића . . . —80
	Педагошке поуке . . . —60

МАПЕ од Европе, Азије, Африке Америке и Аустралије, велике и мале.

МАПЕ од Аустро-Угарске, Србије, Војводине српске, српско-хрватских семаља.

ПЛАНИНДОВ велики и мали.

АТЛАСИ земљописни од Бергхауза 90 н., Фламинга 38 н., Киперта 75 н., Кодепа

70 н. Шимона ф. 1-10, Стајнхаузера ф. 5-50, Сидова ф. 3-40, Амтора и Ислаба 66 н.

Специјални Аустро-Угарске 75 н.

АТЛАСИ природисни од Швинга: зоологија ф. 1-10, ботаника и минералогја

ф. 1-90 за читав природис ф. 1-90. Српско издање ф. 1-10.

СЛИКА школских лентирова ф. 1-60.

МАПЕ за Баче: Хемхера 14 н. Европа 14 н. Угарска бојадисана 21 н., Европа сав-

ским мала 3 н., Аустро-Угарска савским мала 3 н.

ГЛОБУСИ.

или обични, или са меридијаном или полумеријаном, 2 1/2", 3 1/2", 6" и 8" у покрет-

њем од 75 н. до ф. 16 —

ТАБЛИЦЕ за очигледну наставу од Америнга 15 св. ф. 19 —; од Хермана 44 та-

блице везане ф. 8-50, на тврдој артији ф. 17, од Вагнера 40 таб. ф. 6-20, на тврдој артији ф. 13-60.

РАЧУНАЛКЕ РУСКЕ за читање бројеве ф. 15 —. И за разломке ф. 15.

ЗА БИБЛИЈСКУ ПОВЕСТ из старог тестамента, 30 табл. на тврдој артији ф. 7-50.

3—3